

КНИГАРЬ

літописъ українського письменства

рік видання 1²
товариство „Час“ у Київі
1917 р.

Ч. ЧЕТВЕРТЬ

КНІГАРЬ

ГРУДЕНЬ

3

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА ЩОДЕННУ ГАЗЕТУ

НОВА РАДА.

Газета політична, економична і літературна
виходить щодня, окрім понеділків і дітей, після великих свят.

Передплата на 3 міс.—10 р. 00 к. на 2 м.—6 р. 50 к. на 1 м.—3 р. 50 к.

Адреса редакції і контори: Київ, Інститутська, 22. телефон 64—80.

Видавець: Товариство підтримки літератури, науки і штуці.

Редактор А. Ніковський.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА

ЛІТЕРАТУРНО-НАУКОВИЙ ВІСНИК,

український місячник літератури, науки й громадського життя.

Редакція і контора: Київ, В.-Підвальна № 36, пом. 8. Телефон 60—27.

Передплата: від 1-го липня до кінця 1917 р.—10 руб. Річні передплатники „Проміння“ доплачують 3 руб. Окрема книга накладною платою 2 р. 28 к.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА ЩОДЕННУ НАРОДНЮ ГАЗЕТУ

„НАРОДНЯ ВОЛЯ“

Газета обслуговує інтереси трудового селянства та робітництва.

Умови передплати: місячно—3 карб. 75 к. за кожний місяць.

Адреса Редакції Контори: Ріг. В.-Володимирської та Рильського пр. 18/2.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1917—18 ШКІЛЬНИЙ РІК
на загально-педагогичний журнал для школярів і сем'ї

Вільжа Українська Школа

Видає ч-во „Українська Школа“ під спільною редакцією С. Русової, Ю. Сірого, Я. Чепіги і С. Черкасенка.
Журнал виходить щомісяця, (крім двох літніх місяців), починаючи з вересня с. р.

Передплата на рік—12 руб., на пів-року—7 руб.

Тимчасова адреса: Київ, Володимирська 42, клуб „Родина“.

За Редакцію відповідає С. Черкасенко.

Зміст 4-го числа „Книгери“. В справі бібліотек. (передова стаття).

Гр. Дмитренко. Свято книги.—С. Ефремов. Наші місячники.—А. Яринович. Українська преса в Америці. Критика і бібліографія. Одділя: I. Історія літератури.—II. Історія.—III. Історичні оповідання.—IV. Економіка.—V. Публіцистика.—VI. Агітаційні видання.—VII. Красне письменство.—VIII. Педагогіка і школа.—IX. Видання для дітей.—X. Інформаційні видання.—XI. Критичні розвідки.—XII. Мовознавство.—XIII. Мистецтво.—XIV. Поезія.—XV. Сатира і гумор.—XVI. Театр.—XVII. Музика.—XVIII. Художні видання.—XIX. Релігія та церква.—*Видавничча хроніка.*
—Літературне життя (звітки та чутки).—Листування редакції.—Покажчик авторів.
Періодичні видання.—Зміст журналів.—Нові книжки (266—358)—*Основістки.*

Жигаръ

ЛІТОПИС УКРАЇНСЬКОГО ПИСЬМЕНСТВА.

Київ.

Рік видання перший.

Грудень, 1917 р.

Число 4-е.

Виходить щомісяця.

В справі бібліотек.

Аксіома,—що розвиток здобутків революції, який повинен вивести наш народ до щасливого життя,—може бути буйним і успішним тільки на ґрунті підвищення культури—любимиці мирного часу.

І все-ж таки для нас, для нашого народу, народу майже без інтелігенції,—бо щож важить на 35 міліонів та купка свідомих людей розумової праці, яку ми маємо!—питання культури може найгостріше в Російських Штатах...

Навязло на зубах, що ми не маємо потрібної кількості потрібних книжок і не маємо змоги продуцювати їх в тій мірі, якої вимагає момент. Ото ж ясно, що треба як найширше використати той незначний запас друкованого слова, що є в руках інтелігентного громадянства, в приватних збірках, наших та московських крамницях. Використати, звичайно, тільки при помочі книгоzbі-

рень, бібліотек, приступних для громадського вживання.

Того, що десь через п'яту-десята наші нові „Просвіти“ заложать бібліотечку на десяток карбованців—мало. Треба, щоб всі ті культурні люди села й провінціальних міст, яким болить справа нашого відродження і нашої красої майбутності, вжили всіх заходів, що до поповнення істнуючих в їхніх місцях книгоzbірень з „дозволеними“ книжками як найбільшим українським матеріалом. Треба, щоб всі люди, що мають у себе українські книжки, випадково куповані, несли їх до місцевих бібліотек хоч в часову позику, поки не розживуться тії бібліотеки на власний матеріал; треба, щоб скрізь, де живуть наші люди, для загального вживання читати при школі, чи волостній управі, чи навіть при кооперативному закладі було засновано книгоzbірню-випозичальню.

Наступає зіма з довгими вечорами, з вільним часом, з пòвабом по старій звичці до ханжі та самогонки. Не можна гаяти часу. Справа не складна і вимагає найменчого напруження. Тим то кожний інтелігент, щоб він не робив, якою-б працею не був обтяжений, не повинен нехтувати святого обов'язку і мусить прикладти рук до цього діла.

Бо брак освіти—перший ворог здобутої волі і, не допомагаючи освіті, ті, що можуть їй допомогти,—сприяють згубі тих здобутків революції, з яких ми тепер радіємо.

Свято книги.

Стаття Гр. Дмитренка.

Сладки медваний сотъ и сахаръ,
обоей же добрый книжний разумъ...
Властители міра сего и человѣци,
тружающіеся въ житейскихъ венцахъ,
придѣжно требуютъ книжного почи-
танія.

Кирило Туровський (XII в.).

Говорити про значіння книги в житті кожного народу—нема чого. Воно надто всім відоме. Особливо розуміла вагу друкованої книги цензура. Всіма засобами боролася вона з її поширенням, творила всякі перешкоди, клала загати, через які-б книга не доходила до народу. Рідко який уряд не перешкоджав освіті свого народу, поспільства. Український народ, хоч і не мав своєї цензури, так зате натерпівся до останку від братньої. Польща терпимо ставилась до книги, друку, а зате північні „браття“ доказали за цілих три уряди.

Незабаром після Переяславської умови пішли утихи на друкарство українське як з боку цівільного, так і духовного урядів. Московський, а потім Петербурзький чобіт наступив на саме серце культури народу українського—друковане слово. Загасив те світло, що досить широко розлилося по Україні в XVII столітті. В середині того віку налічувалось на Україні 24 друкарні; були постійні по городах, містечках і ще так звані „мандровані“, які переводилися по потребі з одного місця на друге, розповсюджуючи скрізь потрібні книги. Як ті мандрівні дяки, ці друкарні запалювали vogиники знання, освітлювали наш темний пригнічений народ, але так само, як ті дяки, друкарні й постраждали. Катерина II дяків-учителів oddala в солдати-москалі, а друкарні було віддано під догляд московських цензорів, які їх скоро покасували.

Вже по перепису 1802 р. („Кievsk. Ст.“ 1900, IX,) не бачимо тих друкарень, які-б працювали на потребу нашого народу. Так, на Волині тоді налічувалось 8 друкарень, з яких дві належало католицьким монастирям, а останні друкували тільки на свреїській мові. Славнозвісна, печорська друкарня, як і чернігівська, випускали тепер книги тільки „съ апробациі св. Синода“—„дабы никакой розни и особаго нарѣчія в них не было“. Боротьба йшла не тільки за змістом книг, а, може й головним чином, з мовою. В той час, коли інші народи йшли вище по щаблях культури, наш народ уряд російський зсажував униз, доки не зрівняв з своїм

московським кріпаком. Слова Петра I.—„Народ українській з'єло умень, но намъ отъ этого не зачѣмъ быть въ авантажѣ“—стали девізом для всього уряду російського.

Так було. А тепер, коли народу українському розвиднилося, коли „в вікна сонце спони золотого проміння вкидає“,—варто глянути на той тернистий шлях, що постався назад нас, вкритий книжними трупами. І на тому шляху скрівавленому бачимо ї ясні сторінки, датовані тими роками, столітнє свято яких припадає на цей наш теперішній рік, рік нашого воскресіння. Бачимо через століття працьовників біля книги, хай не такої змістом, як наша, але з такою ж любовью до неї, з такою ж вірою у її силу, значіння для народу „руського“—українського. Проминуло півсотні літ після виходу І. Гутенберга, поки у Krakovі вийшла (1491 р.) перша словянська книга („Часослов“), надрукована Швайпольтом Фѣолем „изъ нѣмецъ, нѣмецкаго роду Франкомъ“, як говориться в передмові. Книги-ж, призначені для Русі-України, з'явились з друку ще пізніше.

„Абы братія моя Русь люди посполитые, чучи могли ясней разумети“,—так говорить про завдання своїх книг перший видавець друкованих книг, призначених „людемъ посполитымъ къ доброму наученію“ Південно-Західної Русі—України і Білорусії. Перша книга видання Франциска Скорини,—відомого вченого, родам з Полоцька, „Учебная Псалтырь“ була надрукована у Празі, цьому осередкові друкарства в словянщині, в 1517 р. Отже минуло чотири сотні літ, як вперше побачила світ перша книга, надрукована для поширення серед українського і білоруського поспільства. Учень падуанського університету, доктор медицини, Ф. Скорина добре розумів значіння книги для народу і силкувався, скільки можна було, користуючись ріжними попредніми перекладами, дати народу книгу на зрозумілій для його мові. І книги Скорини пражського, а потім віленського видання користувались значним успіхом у Західній Русі, так що їх не вистачало, і їх навіть списували. Коли не зважати на незначний вплив словянських книг Ш. Фіоля, то можна сказати, що видання Скорини підготовили ґрунт на Україні для будучих місцевих друкарень.

Московські первопечатники—Ів. Федорович та П. Мстиславцев, тікаючи од московської юрби, найшли притулок у гетьмана Ходкевича на українсько-білоруському кордоні в м. Заблудові, де й видали дві книги—

„Евангеліє учительське“ (1569 р.) та „Псалтирь“ (1570 р.). В передмові до першої книги видавець Ходкевич говорить, що хотів би видати в перекладі: „выразумънія ради простыхъ людей переложити на простую молву“, але не зробив цього, боячись помилок. Коли Ходкевич одмовився далі вида- вати книги, то Ів. Федорович, цей просто фанатик друкарської справи, засновує з величими труднощами друкарню у Львові, у якій видрукував „Апостоль“ (1574 р.), а потім перешов до ки. Конст. Острожсько-го в Острог, де спорудив друкарню, і в 1580 р. вийшла відома Острожська Біблія.

Друкарі Острожська й Львівського брацтва (бувш. Ів. Федоровича), хоч і були діяльніші за попередні, але все ж не могли задовільнити потреби на книги як для церков, так і для людності. А коли на початку XVII в. культурне життя почало набирати сили у Київі, коли тут було засновано братство й школи, то попит на кни- ги став ще більший і це спричинилося до заложення місцевої київської друкарні при Печерській Лаврі.

Великий патріот і вчений, архимандрит Лаври Єл. Плетенецький переводить до Київа стратинську друкарню Балабана. Збирається коло друкарні гурт визначних вчених: Ів. Борецький, Зах. Копистенський, Лавр. Зизаній, Вернида. Одні з них скла- дали, редактували книги, а інші відали самим друком. Вже одно те, що біля друкарні стояли славнозвісні в свій час люди,— говорить, як про високе розуміння значення друкарства для освіти взагалі й для боротьби з католицизмом-польщизмою, так і за- безпечувало пішний розцвіт дорогої їм друкарської справи. Для потреб друкарні було засновано в монастирському маєтку в Радомишлі, на р. Тетереві, фабрику паперу— „коштомъ немалымъ на подивине в томъ краю якъ речъ небывалую“. Певно була і своя гісерня—відливарня літер, тоді й пізніше навіть дрібніші друкарні заводили все своє приладдя друкарське, бо ще не було якихось там крамниць, складів де-б прода- вались друкарські причандали. Так з дого- ворів роспорядчика чернігівської друкарні (1679 р.) з власником архієпископом Лаза- рем Барановичем довідуємось про деякі ці- каві риси життя тодішніх друкарень. „На отливанья лѣтеръ новыхъ давать ми є оло- во, шпижъ, глясь, желѣза доброго, броки и уголья, такъ же и на пунцоны сталь доб- рую... Мѣдь на метрицесь... Смола на па- лепнь сажи на фарбу друкарскую... Олѣй

на покости до фарбы, албо на сънья лияно: прошки тежъ до покосту рожные, яко то бурштинъ, мѣлъ и кглиша... если якая книга будетъ роблена зъ червонымъ,—кошты на цыноберь повиненъ быти“.. (Киевс. Стар. 1886, XI.)

Наведена ціата, на якій за браком місця не можемо ширше спинятись, показує нам друкарську техніку: одливання літер виготовлення фарби—яка, подібно до наведеної, була і в лаврі на початку. Але окрі виготовлення згаданого приладдя, при друкарні печерській був ще цілий відділ граверства, де гравірувались, як дрібні заставки, квітчасті літери, так і цілі образи, що щедро ілюстрували лаврські видання і що так відігравало лаврські видання від видань, як попередніх, так і пізніших друкарень. „На сім полі—гравюри, ілюстрації—Печерський монастир надовго зайняв позицію єдину не гільки на цілій українській, але і весь східнословянський світ, як найбільше, майже одиноке огнище церковного малярства, граверства, ілюстрації“—так говорить історик України М. С. Грушевський

Так широко була зорганізована поставлена перша друкарня у Київі і яка, як числом, так і якістю своїх видань, перевищала всі попередні. Про початок її праці було в минулому відічимало суперечок, але тепер після розгляду цієї справи проф. С. Т. Голубевим („Киевск. Старина“. 1882, VI.) вчені (проф. М. С. Грушевський—Історія України—Русі, т. VII; Н. П. Василенко—Очерки по історії западної Русі и України К. 1916.) вважають цю справу виясеною і початок датують першою книгою, що вийшла з лаврської друкарні в 1617 році.

Рівно триста літ тому славні лаврські трудівники—друкарі мали велике свято, свято народження першої книги з їх друкарні. Коли ми й тепер, при значно легших умовах друкарської техніки, вітаємо вихід нової книги, то в перспективі часу можемо уявити радість перших київських видавців. Надрукована перша в Київі книга, зброя проти темряви, проти національних і релігійних (що в той час було сіонізм) ворогів, і ця книга була підручник для шкіл тодішніх—Часословець—„Яко да исполнится требование яже въ училищехъ въ православномъ градѣ Киевѣ и въ прочихъ“.

Хиба оці слова не наші, хиба тепер наші видавництва не мають тіж самі завдання, що й перші видавці київські триста літ тому: школа, школа, підручники, підручни-

ки?! Освіта—сила, було гаслом як і чотиріста літ тому першого видавця „руських“ книг Фр. Скорини, так і триста літ Лаврського гуртка вчених, так і порядних видавництв нинішнього дня. Через століття проходить одне і теж гасло і єднає колишніх видавців з сучасними, що з особливою присністю доводиться відзначити на сторінках часопису, присвяченого видавничій справі. Книги, підручники мовою, змістом не однакові, міняються в залежності від часу, од розвитку суспільства, але головна мета одна, яку висловив ще чотиріста літ тому Фр. Скорина: „Мы, братия, не можемъ ли вовеликъ послужити посполитому люду рускаго языка,—сие малые книжки працы наше приносимо имъ“. Так говорилось в 1517 році, а потім в 1617 р. і так говоримо і ми тепер в 1917 році, святкуючи подвійний—чотирьохсотлітній і трьохсотлітній—юбилей книги друкованої.

Жаші місяціни.

Стаття С. Єфремова.

- 171. Л.-Н. Вістник. кн. I—III.
- 172. Шлях, кн. I—VII.
- 173. Шляхи, кн. I—IV.

Критичний момент периживає наше письменство, а надто притулок його, як і взагалі поточної літератури—журалістика в буквальному сього слова розумінні. І це не через те, або не тільки через те, що *inter arma silent musae*, що „службені музамъ не терпить суеты“. Музи, певна річ, не мовчать. Вони озиваються і часом досить багато навіть говорять саме серед таких обставин, які й ми още переживамо. Але, поминувши навіть силу голосів їхніх, не мають вони потрібних резонаторів, і голоси глухнуть і не доходять до читача. Та й читач, менш ваги й уваги їм віддає, іншими справами заклонотаній. І поточна журналістика, в формі найбільш популярних у Росії товстих журналів, видимо на наших очах занепадає, въяче і ледве животіє, перебиваючись аби-як. Причини цьому істнують і громадської, і технічної природи.

Насамперед з товстого журнала-місяціника занадто тяжка артилерія, щоб міг він іти на рівні з життям, яке женеться прудко вперед і що-дня приносить сподівані й несподівані переміни. Журнал-місяціник вже в день свого народження являється свого роду перестарком, анахронизмом, бо поки він друкувався, написане вже безна-

дійно застарілось у своїй публіцистичній частині. Щоденна газета з її легким багажем та мінливим змістом далеко випережає неповоротні місяціни, бо з самої природи своєї вона мусить озиватись на поді скороминущого життя, і ця легка кавалерія тепер заміняє читачеві більш пожиточну, але її важку журнальну страву. Тим-то ми бачимо, що в такі часи, як наші, сама газета або легка брошура панує на книгарському ринкові, а журнал або книга бувають тільки спорадичними зъявіщами і помалу плentaються собі позаду подій. Цьому сприяє й сама техніка друкарської справи. Зруйнована до краю, вона може задовільнити тільки неодкладні потреби — газету, брошуру — і не вистарчить у неї сили на журнал, книгу. В результаті всіх цих обставин данного моменту її стався великий занепад журналів—місяцінів, які опізнюються її виходом, і оцінкою подій, які не викликають зацікавлення й насилу животіють. Так було р. 1905—1906, таке бачимо й тепер. Це не значить, на мою думку, що смерть спобігла товсті журналів, як де-кому здається,—це тільки критична хвилина, яку треба перечекати. Притишиться хода подій, прийде заспокоєння, повільнішим зробиться темп життя, прийде час на синтетичну роботу, прокинеться інтерес до художніх творів — і журнал знов свое місце зайде. А поки-що тяжко приходиться!

Українські місяціни не втіли од спільній долі. Більше—їм ще важче прийшлося, бо їм не вести далі налаштовану роботу доводиться, а відроджуватись за таких несприятливих обставин. І хоча відродилося або й народилося їх чимало, але такі, напр., як полтавські „Садові квітки“ то що, одразу мусимо одкинути з нашого журналівного балансу; це, видимо, ефемериди; випадкові гости в журналістиці, зовсім не типові для неї. Одсіявиши ці й подібні видання, матимемо на цілу велику Україну всього три органи типу товстих місяцініків: київські „Л.-Н. Вістник“ і „Шлях“ та львівські „Шляхи“, що знов почали до нас доходити навіть крізь бойову лінію. І всі ці видання більшою чи меншою мірою одбивають на собі те журналічне лихоліття, про яке була мова дошіру.

„Л.-Н. Вістник“, найстарший з наших місяцініків, по тимчасовій смерти, встав з гроба, мов той тридневний Лазарь, і розпочав на-ново свою роботу. В двох книжках, що досі вийшли, маємо й результати тієї роботи. Невеликі вони, і це сама тямить. В велику бурхливу хвилю,

—лише проф. М. Грушевський у першій статті першої книжки, — коли кується нова доля на одів Росії, інтереси чисто літературні не можуть претендувати на центральне місце. „Для звуковъ сладкихъ и молитвъ“ не час тепер і не в них, очевидно, буде лежати центр ваги нашого журналу. Наскільки література являється виразом інтересів, що домінують в житті—Вістник в теперішнім часі буде мабудь відбивати на собі перед усім політичний і національний порив напішної хвилі”.—На жаль, де він одбизас, можна сказати, найменше. Статтів на теми дня і занадто мало, як рівняти до потреби, і всі вони носять на собі печать поспіху. Найбільше в журналі віршів, є між ними й на теми дня, — отже й музи не мовчать, але й од того, що і як вони говорять—нікому не робиться тепліще. Здебільшого по-за межі буденої літератури вони не виходять. Інший матеріал має видимо випадковий характер і піним на йому не позначається гаряча хвиля навіть пережитого моменту. Повісти і оповідання, а також статті загального змісту могли б з'явитись однаково і три роки тому, і три роки потому, хоча такі напр. твори, як Винниченкові „Записки Кирпакого Мефистофеля“ читаються з зацікавленням, як і всі що пише цей автор. Тяжка рука часу, видимо, пригнітила цей найстарший наш журнал і не дає йому спромоги розгорнутись за нових обставин вільного слова.

Ще більше ця тяжка рука позначається на „Шляху“ (кн. I—VII), що почав був виходити в Москві, а з IV-ої книжки перебрався до Києва. Процент віршів ще більший, одгуків на життя ще менше, випадковість виглядає мало не з кожної сторінки цього журналу. Специфічний дух покійної „Української Хати“, ота мішанина естетизму з самостійництвом, прочувається обобливо в перших книжках „Шляху“. В останніх книжках цей дух трохи вже вивітрився, але разом з тим і журнал зовсім свою фізіономію втратив, обернувшись на періодичні збірники випадкового матеріалу, здебільшого газетних статтів, які мають тільки ту невигоду, що опізнюються місяцями. „Орган незалежної думки“ пока що не дав і пробліску її й великою мірою являється просто баластом, в якому вирізняються хіба дрібні нариси О. Кобилянської та кілька поезій.

Напрямом до „Шляху“ близько підходять львівські „Шляхи“ (кн. I—IV, в двох випусках), але безмірно солідніші, з

ріжноманітним змістом, з живими одгуками на сучасні події. Публіцистика заступлена переважно працями Д. Донцова, белетристика—Яцковим. Маємо цікаві нариси М. Голубця з історії українського мистецтва, а також досить багату хроніку з політичного і літературного життя. Видно, цей журнал, не вважаючи на лихолітті, все та ки далі виводить якусь готову пітку, а не починає її на ново; певну редакційну роботу виразно знати і в тому, як добирається матеріал, і як пристосовується він до загального плану. З цього погляду „Шляхи“ вине стоять од інших наших місячників.

Такий маємо образ нашої журналістики. Сумний він, але іншим і не може бути по тому погромі, який українській журналістиці заподіяно три роки тому. Треба часу, щоб переболіти, загоїти рані, принатуритись до життя, вхопити темп його, впоратися з технічними перешкодами, згуртувати, а то й збудити творчі сили. Звичайно можна сподіватись, що ще таки станеться, а надто, коли життя само набере твердих форм і спокійнішій роботі сприятиме.

Українська преса в Америці.

Стаття А. Яриновича

Зовнішнім виглядом, технічними засобами, гарячковим тоном в інформаціях українська американська преса справді робить поважне враження. Число газет виходить в 6, 8, 10, 12 і 14 сторінок. Звичайна річ, що часопис, який виходить тричі на тиждень, великого формату по 4—6 сторінок з малюнками, коштує 3 долари на рік; щоденна „Америка“ великого формату, яку видає т-во „Провидіння“ „не для бізнесу“, а для „піднесення на вижину його задачі“, коштує на рік 5 долларів. Виходить в Сполучених Штатах і в Канаді багато часописів і, пропорціонально до числа українців в Америці, навіть дуже багато. Для нашої преси в Північній Америці утворилася що до поширення та кругу найголовніших інтересів навіть якась екстериторіальність: що Канада, а що Сполучені Штати—не пізнати, бо теми у всіх часописів одинакові, тон однаковий, лають одне одного простісенько через канадсько-американський кордон; популярні діячі, яких одні лають, а інші прославляють, ті самі і для Канади, і для Сполучених Штатів (коротко Північно-Американські Сполучені Штати преса і громадянство називають: Америка або Стейти).

Розділити по напрямках нашу пресу в Америці не легко,—хіба що на два основні

табори, при чому одних супротивники називають: „наші соціалісти“ (також—атеїсти, вороги церкви), а ті їх — „клерикали“. Близькі до галицької національно-демократичної партії часописи заховують разом з цим вірність церкві та духовенству з густішою навіть, як у Галичині, клерикальною закраскою, а соціалістичні часописи не йдуть і своєму соціалізмові далі галицької радикальної партії, перейнявши характерну її боротьбу з попівством. Проте в розпалі полеміки можна побачити і в соціалістичній газеті обурену репліку проти клерикалів: „Соціалісти не вороги церкви, як не вороги віри, зате є ворогами церкви ті панки з „Свободи“, які... і т. д.

До нас доходять тепер тільки „Свобода“ (рідко, бо певне союзна цензура затримує її за ледве помітне австрофільство), „Народня Воля“ (робітника), „Український Голос“, „Гайдамаки“ та „Америка“. З полеміки між газетами та згадок про інші можна бачити, що виходять і досі старі знакомці „Канадійський Фармер“ і „Канадійський Руцин“ та нові часописи, як от: „Робітник“, „Нове Життя“, „Робітниче Слово“, „Іскра“, „Ранок“ та „Народ“ (ред. Мир. Січинський).

У всіх цих газетах єсть чимало оповісток серед і після тексту, які мабуть і складають основу їхнього добробуту. Можна думати, що розходяться українські газети добре, бо вже нема, як колись винагород річним передплатникам ні черевиками, ні будильниками, ні ишими цікавими штуками. „Народня Воля“, подаючи свою адресу, позначає: *Дім власний*. А це ж робітнича газета! Оповістка, як звичайно в Америці: „добрий лікарь, що вилічує з усіх мужеських хвороб, жолудкова трава, залізничий годинник (тим, що на йому малюнок поїзда), християнська школа шоферів, український похоронний підприємець, який береться доглядати хорих, а потім і ховати їх, Джім Філі, що має тисячі приятелів і повинен бути шерифом, даром—каталог нечуваних речей“ і т. п. Очевидно вже зовсім направлена агентура оповісток, свої і чужі фірми знають круг читачів української преси та їхні потреби, тому ця справа налагожена чисто по-американському.

Текст складається головним чином з великих заголовків. Наприклад, списую з одного числа газети: *Керенський перестерігає.—В Москві страйк проти конференції.—Росія відкинула нікопозицію пани.—Б. Винниченко зрезигнував.—Російський уряд забогато розказує.—Проганяють кардинала.—Япон проти пани.—Складає на Бога.*

—Злучені Держави позичили Росії ще сто міліонів.—Радять багато та толку мало.—Німці мають новий а „хітфій“ план побіди.—Австрія готова дати Галичину.—Курятъ з біди.—Штурмъ умірає.—Німець утик.—Також соціаліст.—Пригода з бугаем.—Убив господиню з заздрості. і т. д. Заголовки великі, їх бував поскілька на одну телеграму, яка здебільшого являється чуткою або її просто вигадкою. Категоричні звістки про мир, про готовність Австрії чи там Англії мъртвісь трапляються дуже часто. Серед поважного політичного матеріалу — оповідання про курців або про бугая та мотоцикліста. Уривок з телеграми про бугая варто навести:

„Червона краска машини подражнила чутливі нерви бугая, і він став в боєвій позиції. Наступив страшний зудар. Машина з ізцим опинилася на голові бугая, який підняв ворога в гору і рухнувши своїм карком, кинув цілий крам через пліт на поле.

Потовчений і подряпаний Болцер лежить в шпиталі, а побідний бугай преснокійно ремигає зелену травицю, наче і не сталося нічого“.

Напрямок наших американських газет можна згадувати тільки загально і приближно, бо окрім цікавого читання вони не дають своїм читачам нічого. Про яке керування громадською думкою можна говорити, коли соціалістична преса, уперто лаючись із клерикальними часописами, не бореться однаке з клерикализмом і не виясняє своєї виразної позиції в питаннях релігії й церковного життя. Як можна вірити в antimilitarism української преси, коли вона повна оповідань про чудову організацію американського війська та славних американських вояків? Яка плутанина й баламутство заводяться, коли одне число газети приносить симпатичні вислови про ворогів мобілізації, а друге містить портрет зятя архіміліярдера Моргана, як діяча червоного креста, отже віхваляє Морганів, котрі штовхнули Сполучені Штати на війну. Чи можна вірити в щирій демократизм нашої преси, коли вона містить великі малюнки, серію фотографій родини Вандербільдів, яка „служить вітчині на морі (портрет), на суші (портрет) та під—помагають тим, чиї родичі на війні (портрет)“. Американський burgfriden мас підтримку і в українській пресі в малюнках, де показано, як робітник у військовій одязі, тисне руку банкірові, який на доказ своєї тилової лояльності показує білет воєнної позички: Кожний виконує свій обов'язок! Клиші цих малюнків десь фабрикуються і, очевидно, за дешеву ціну попадають і до

нашої преси. В провідних статтях політичного провідництва обмаль, тверзої й розважної оцінки подій нема. Коли редактор, свіжо приступаючи до керування газетою, може дати зрозуміти своїм читачам, що й він колись в Росії сидів у тюрмі, то ясно, що дописувач такої газети в фактичнай додаток напхав біографичного матеріалу не тільки про себе, а й про сусіда. А сусіда йому одповість. І починається газетна каша і кваша, полеміка і особиста гризня, зразки якої ми вже десь бачили і чули,—а саме, в Галичині. І вихочить, що галичане в Америці — ті самі люди з цього невеселого куточка Європи, тільки американізовані що до свого тону й різкости особистих нападів.

Мало масмо відомостей про москово-фільську пресу. Але й з нечисленних зразків знати, що американізм дозволяє достаточно викрити ту духовну убогість. „Народ-

ная Оборона“ в провідній статті, в першому числі газети пише:

„До церковнихъ дѣлъ иѣшатися не буду, но если подъ церковнымъ плащомъ некоторый Божій слуга въ политическихъ дѣлахъ и на далѣй шалити дурити буде нашъ народъ, рахующе на женскъ и слезы, того не милосердно сфотографую“.

Висновки не хотілось би перенесити на наш Грунт: у нас цього американізму нема. Але йдуть часи, і може вже зовсім незабаром прийде до нас пілпрнемець,— яких зразків і традицій він буде триматися? Що до бойкості, то американська преса має дещо спільнога з російською поширою преєю, але наша українська вже має тут деяки традиції — їх шкода ламати. Натурально, багатство інформацій згодом змінить млявий тон наших газет, але ідейна провідна лінія не повинна закрутитися на американський зразок.

Жриця і бібліографія.

I. Історія літератури.

174. Сергій Сфремов. Історія Українського письменства. Видання 3-е, з одмінами та додатками. В-во „Вік“ Київ. 1917. Стор. II + 460 + XVI вел., вісімка. Ц. 5 р.

Ми починали видання цього року „Книгари“ в той час, коли вийшла видатна, настільна книга: Ілюстрована історія України проф. М. Грушевського. З радістю ми зазначили появу цієї важкої для нашого народу праці. Кінчаемо цей рік видання в час, коли перед нами лежить друга, також величезної ваги книга — історія української літератури, що вийшла з під пера найбільшого нашого знавця справ письменства українського — Сергія Сфремова.

З такою ж радістю вітаємо появу цієї праці, що повинна лежати на кожному столі, де вже лежить книга проф. Грушевського.

Робота С. Сфремова в свій час заслужила загальне признання. Тоді ж критика зазначила була деякі її неточності, чи опинки. Тепер книгу заново виправлено, збільшено автором майже на три аркуші і доведено до останніх днів.

Видана вона чепурно, має такий простий і разом благородний вигляд; коштує, як по наших часах, підзвичайно дешево. І, хоча третє видання вийшло не оздобленим портретами письменників, що залежить від

сучасних друкарських обставин, одже це ні трохи не зменчує його ваги та значення...

Певні ми, що шаповний автор матиме не одно шире спасибі од наших людей, особливо тих, що тільки тепера почули потяг до рідного слова й равіще не були знайомі з цією хорошою і необхідною всякої письменній людні книгою.

Редакція.

II. Історія.

175. С. А. Гатицукъ. Архивъ Борщевыхъ (Опытъ использования фамильныхъ бумагъ). Издание Черниговской церковно-археологической комиссии. Черниговъ. 1917. Ст. 28.

Папери, які дали матеріал за для цієї інтересної праці, стосуються сім'ї Борщових, власників Мглинського повіту. Особливо цікавий щоденник Н. Г. Борщова (з 8 січня 1858 р. по лютий 1862 р.), вихованця лицею. В щоденнику, наведеному в уривках, між іншим, зазначено про знайомство автора з Шевченком і Костомаровим (ст. 13—15). Не позбавлені інтересу побутові подробиці про господарство, розпорядження Н. Г. Борщова, опрашені в книгу. Про документи земельного характера, а також і про решту паперів трудно скласти собі певний погляд по брошурі з огляду на дуже короткий їх перелік. Враже також в цьому спискові відсутність датування паперів. Було б дуже бажано, щоб архів Борщових було передано до якогось музею, бо хоча з брошурі є можна скласти думку про його зміст, але самий архів безперечно далеко цікавіший, ніж виїмки з його.

В. Модзалевський.

182

176. Історія Українського народу. Видавництво „Вернігора“. Політично-агітаційна секція ч. 7. Київ. 1917. ст. 48 (ціни не зазначено).

Доволі чепурно видана книжечка, прикрашена малюнками, росповідає в коротких рисах історію українського народу, властиво—по народу, а тих політичних змін, які відбувалися на землі, українським народом заселеній. Виклад в кінці хоча популярний і живий, але дуже несистематичний, уривчастий, другорядним подробицям часом уділяється занадто багато місця, а про події дуже важливі й значні сказано в двох-трьох словах. Багато історичних неточностей, немало й справжніх помилок.

Книжка починається статистичним оглядом української людності, описом простору української землі й її природних багацтв. Зазначивши надзвичайну родючість українського ґрунту, автор переходить до історії, попередивши її таким міркуванням: „багато всякого добра на Україні, та жаль, що тим добром користуються в значній мірі чужинці. Та не зразу наш народ дався до неволі. Довго боровся він за свою землю та за свої права та вольності. Од усіх ворогів одбився, всіх переміг, але прийшов останній ворог—Московщина, і від нього вже не сила було боронитись. Не стало волі й не стало землі“ (ст. 6). Коли вдуматися в цей уступ, то добре видно в йому стільки ж неясного в стілізації, скільки й неточного, непевного з історичного погляду. Уступ цей характерний для всього викладу.

Автор росповідає про початки нашої історії і каже, що „колись давно, може літ тому з 2000, всі славяні жили вкупі десь невно по Дунаю, бо цю річку часто згадують наші старі пісні.“ Так думали літ 50—60 тому, а тепер історична наука може точніше зазначити й часи первісного розселення словян в Європі й місце того розселення. Про початки держави в Київській Русі автор міг сказати також певніше, ніж те, що він говорить: мовляв „трудно сказати, як саме сталося та к, що на чолі деяких племін поставали князі“. До речі: автор ні словом не пояснює, що таке літопис, хто такі варяги, взагалі він зовсім скучий на пояснення імен і назв, які в популярному викладі неодмінно вимагають поясненів. Доволі багато місця одводить він переказові легенд про перших князів, непропорціонально багато, як порівняти з деякими іншими, далеко більш важливими історичними моментами. Иподі він не оговорюється, що це літописний переказ і подає, як певний факт (легенда про обставини охрестення Русі). Зненіцька після охрестення переходить автор до Данила Галицького, ні словечком не згадавши ані поділу на удільні князівства, ні про вічовий устрій. Про татарський нахід згадує він побіжно, не кажучи ні коли, ні звідки прийшли татари, ні про те, які наслідки мала татарська неволя для всієї Русі. Так само ні словом не згадано про відокремлення північно-східної Русі, про сформування великоруського племені й московської держави, з чого в дальнішому викладі випливають нові неясності. Навіть такому важливому моментові нашої минувшини, як початок козаччини, присвятив автор тільки пару позбавлених історичного змісту фраз: „...хоч і втратили ми самостійність (мова йшла про унію 1386 року, про яку знов невірно сказано, що це мовляв було з'єднання Литви, України й Польщі), та не втратили народності, а навпаки—заязто її береги. Кому було зле під Польщею, той втікав за пороги Дніпрові—і так повстало славне могутнє військо запорожське“ (ст. 20).

183

Ця манера висловлюватись напушисто й риторично, але без конкретного змісту, являється, на нашу думку, великою хибою для популярної книжки і вражає певною пригодою при читанні, так само як і бажання авторов підробитись під тон ніби-то народного складу оповідання, що часом доводить до курьозів: „а тимчасом в далекій Москві було безголовья: старі царі повмирали, а нові же народилися (?)“ це йде мова про т. зв. смутні часи в Московській державі...

Такими ж неясними або беззмістовими фразами збуває автор заведення польських кріпацьких порядків на Україні, через що мало зрозумілим виходять і козацькі повстання. Хто такий був Богдан Хмельницький, звідки він уявляється, про що нема в книжці ні словечка, хоч варто було б сказати. Далі і до самого кінця йде голий виклад фактів і подій без найменшої проби зясувати соціально-економічну основу великих народних рухів XVII століття і структуру громадського ладу гетьманщини, через що знов таки певнислено зостається зміна всього укладу життя на Україні у XVIII столітті. Про історію культури нема й натяку.

Українському відродженню XIX ст. одведено менше сторінки і замість вияснення, в чому його суть—кілька голосних, але порожніх фраз.

Взагалі, прочитавши уважно книжечку, одержуеш таке враження, наче зложено її не за часів Антоновича, Лазаревського й Грушевського, а десь іще за тих часів, коли наука Української історії не йшла далі Бантиша-Каменського й Маркевича. Антимосковська тенденція (не розбереш, чи проти державності тільки, чи й проти самої народності московської) виходить на кожній сторінці, як шило з мішка, вносячи якийсь неприємний шовіністичний присмак.

Що до мови, то видно, що складав книжку галичанин, і редакція не подбала, щоб пристосувати мову книги до читачів з України російської. Не думаємо, щоб широкому кругові наших читачів були зовсім близькі й не різали б вуха такі вислови й звороти, як „чуємось на силі“ (ст. 3), „нікому віл її не іднімав“ (ст. 6), „забили“ (ст. 13) зам. вбили, „прирік“ (ст. 19), „тепер уже байка другий раз побити“ (ст. 25), „відстрашити“, „від тоді“ (там-же), „красні слова та масні обіцянки“ (ст. 33) і багато тому подібних висловів, звичайних в галицькій говірці, але зовсім невживаних і часом незрозумілих у нас. Іноді поруч з такими висловами чисті москалізми: „заключили договір“ (ст. 38).

Зважаючи на всі вище зазначені хиби брошюри, здається нам, що ледве чи можна зарахувати її до корисних появ на нашому книгарському ринкові, де тепер такий попит на українське друковане слово.

Д. Дорошенко.

III. Історичні оповідання.

177. Нібур. Оповідання про давніх героїв. Переклад з німецької М. Якимовецького. Петроград, 1916 р., стор. 83, ціна 40 коп.

Ця гарненька, чепурна книжка видана Благодійним Т-вом—видання загально-користливих та дешевих книжок. Вона містить в собі троє оповідань: 1) Майдрівка Аргонавтів, 2) Оповідання про Гераклія і 3) Геракліди. Ці оповідання зложив колись відомий історик Нібур (1776—1831 р.р.) задля свого сина хлопчика і, звичайно, зложив дуже дотепно, занятно і приступно до розуміння й малого

184

читача. М. Якимовецький теж переклав їх добірною, простою мовою і тільки в деяких місцях безпогано допустився таких провінціалізмів, як от: „йшов лісом лев; він що-но зів вівцю, його панчака й грива була облюшені крівлею” (ст. 40). Боязно, щоб малий читач не згадав про покрівлю, дах. Або ще: „вона (Медуза) всіх, хто-но її лякається, оберталася в камінь”. На стор. 65 якесь непорозуміння: „Юпітер не хотів, щоб Геракл жив у добре і спокої й уживав надану йому силу на те, щоб злих карати, а помагати всім... Навпаки: Юпітер якраз хотів останнього. Мабуть, тут друкарська помилка, яку треба потім виправити.

До книжки додано коротеньку вступну статтю Ф. Слюсаренка про грецьких богів, написану вміло, чистою, ясною мовою. В книжці чимало гарних малюнків, і взагалі вона робить приємне враження як змістом, так і зовнішнім видом.

Ор. Левицький.

IV. Публіцистика.

178 А. Чернелевський.—До рідного люду! м. Одеса, 1917 р. Стор. 26. Ціна 30 к.

Простою, легкою мовою з хистом популяризатора звертається д. Чернелевський „до рідного люду“. Він росповідає про найяскравіші факти з історії України, про факти пасильства над нашою культурою, нашим політичним життям, влучно картаючи Петра I—Лютим, Катерину II—Будницею. Говорить про нашу мову, її історію, сучасність і про те, що не можна змішувати віри з національністю, як зайво де-хто вважає, що католик, то й доконче— поляк. Росповідає про нинішніх наших ворогів, починаючи з відомого секретного доносу на українство Полтавського губернатора Богоуга, закликає не вірити „югоро-росам“, гадає, що час уже всім зрозуміти, що ми не „хахли“, не „дядьки“, а українці, що треба вірити тільки ораторам з нашої інтелігенції, які,— здається авторові,— не будуть виголошувати такого гасла, що „як повітря, як вода, як сонце,— так і земля повинні належати всьому народові“.

Автор досить освідомлений взагалі, на цім місці удає з себе незнайка, запевняючи, що то не наші тільки „крикуні галасують“ так, чигаючи казним оком на українські землі. Цю каламутнечу не простять авторові із українські с.-р., ні члені всеукраїнської селянської спілки, яких більшість серед українських читачів, і які цілковіто поділяють той старий с.-р. світогляд. Знайшлися і ліки од пебезпеки іноплеменного нашествія: окремий од загально-російського українського земельний фонд і е той могутній бар'єр, через який до нашої рідної землі не дотягнеться рука захожого чоловіка.

О. Мінюк.

V. Економіка.

179 М. Ренський. Матеріали по історії табако-виробства въ Малоросії. Полтава, 1917, Ст. 17. (Відбитка з XV вип. трудовъ Полтавской Ученой Архивной Комиссії).

В основу цієї брошюри положено дневник Якова Марковича (1717-1740), з якого автор і користався, стараючись скласти з порозкидуваних в йому уривкових заміток про тютюн, картину розведення тютюну на Україні за певного часу, встановити різні сорти тютюну, сіяння в маєностях Марковича, межі й форми торгівлі ним,

185

ціни, способи оброблення і т. ін. Автор признається, що вказане джерело „не дає вповні викінченої картини розведення тютюну на Україні в початку XVIII століття“, але вважає, що наведені матеріали вказують на широке розповсюдження цієї галузі народного господарства в минулому, за для чого есть всі умови й тепер, через що він висловлює певність, що „уряд та земство будуть всіми способами сприяти зміцненню й розвитку цієї вікової культури“.

В. Модзалевський.

VI. Агітаційні видання.

180 Левенко, Ш. Чому ми хочемо самостійності України. Друге розширене видання „Похіднич. Бібліотеки“—Київ—Стокгольм—Львів. 1917. Стор. 159, ін 32°, ц. 80 коп.

Книжку Ш. Левенка в другому виданні, виправленному й доповненому по проханню редакції, випущено в числі 25.000 примірників. Опірч того, останній револютивний відділ, починаючи з травня цього року, було видано тричі окремою брошуркою, в кількості 60.000 примірників.

Не знаємо, кому саме до рук попаде ця книжка, однаке певні, що, не зважаючи на чужі для нас слова й зверти, навіть—на силу друкарських помилок, особливо в другій її половині,—вона прочитується з величезним захопленням і неослабним інтересом. Без сумніву, що вона повинна, як кажуть галичане, „ілати вражуючо“, на читача, бо написано її майстерно, зконструйовано так дотепно, думки розвинено так послідовно,—що з висновками автора трудно сперечатись навіть і людям, добре ознайомленим з справами українськими. Для неофітів—же українства вона являється непереможною і може служити зразком агітаційної літератури. А як суто-агітаційна вона природно досить часто згушає фарби, висовує факти найбільш „ударні“, часто—так би мовити—переконцовани.

Починаючи з етнографичного огляду землі Української (в розділі—„що таке Україна?“), автор уміло й дуже цікаво знайомить читача з поняттям „раси й народу“ й переходить до характеристики „української раси“, української мови, а потім грунтовно розвиває історичні основи української національної ідеї. Далі переходить до характеристики української культури в П минулому, зазначає грунт для її будучини, а потім робить детальний опис нашої землі, одзначаючи її якості й ті можливості, що стоять перед нею в разі заведення на Україні власної державності. В останнім розділі він робить резюме, одновіддаючи на питання, як саме уявляє він самостійну Україну.

Треба зауважити, що цей відділ написано слабше, як перші, і в окремому виданні, без попередніх перелісок, багатьом читачам він може здаватись і не зрозумілим, і не переконуючим. (Див. рецензію 33, М. Жученка).

В цілому ж, повторюємо, книжка Левенка, має великий інтерес, а коли б вона ще була видана мовою, якою пишуть на Україні, та ще популярніше викладена,—вона б знайшла в десять разів більше читача, як до-тепер. Позитивною її рисою треба ще визнати й те, що автор не навылзувє читачеві своїх висновків,—а тому його праця може бути однаково цікавою й для переважної федерації.

В. Королів.
186

181 М. Злобенців. „Про землю“. Видання Золотоношського Т-ва „Просвіта“. № 3, 1917 р. Ціна 25 коп. ін 16⁰.

Ця книжечка М. Злобенціва є популярний переказ брошури проф. Воблого „Къ аграрному вопросу въ Россіи“ (Кiev. 1917 г.), до якого додано автором вступ про значення аграрного питання для селян та коротеньке історичне звідомлення про земельну справу на Україні з давніх часів до часів скасування кріпацтва.

Книжечка написана народньою мовою і читається легко. На жаль друкарські помилки дуже будуть шкодіти сільському читачеві.

Що до переказу змісту брошури проф. Воблого, то тут треба зазначити, що автор, викладаючи погляди різних політичних партій на аграрне питання, де-що поплутав. Так, він пише, що соціалісти-революціонери вимагають „націоналізації землі“. „Це значить, пише М. Злобенців, що всю землю, яка тільки де єсть і у панів, і у купців, і у козаків, і у селян-хліборобів треба одібрати у казну“ (ст. 10-11). „Соціалісти-демократи, як думає Злобенців, кажуть, що землю треба соціалізувати“. „Це значить, що знов таки треба одібрати усю землю у всіх чисто людей: і у панів, і у хліборобів і зробить її державною власністю“ (стор. 11). Таким чином, з погляду Злобенціва, між націоналізацією землі та соціалізацією тільки є єдина різниця, що вся земля переходить у першому випадкові — у казну, а в другому — стає державною власністю. Видно, автор і сам добре не розбирається в цих термінах та ще й не знає загальних основ партійних програм, бо приписує соціал-демократам те, чого вимагають соціалісти-революціонери, а цим останнім надає програм народовців. Хибно також автор викладає погляди на аграрне питання і радикалів-демократів (соціалістів-федералістів?).

Як би не зазначені вище помилки, книжечка М. Злобенціва могла бути пропонована для сільської людності.

А. Яковлев.

182 Мих. Грушевський. Україна і Росія. Переговори в спріві нового ладу (липень — серпень 1917 р.). Продовження брошур „Українська Центральна Рада й її універсали перший і другий“. Київ, 1917. Стор. 16, ц. 24.

Автор у цій брошурі розповідає про ту політичну боротьбу, яка в результаті дала нам Генеральний Секретаріат в сучасній його конструкції. Але автор не просто переказує добро відомі нам факти з славнозмісової епохи українсько-російської згоди. Він аналізує ці факти, освітлює їх з певного боку як людина, яка квесь час стояла в самому центрі нашого політичного руху. Остання риса робить брошуру цікавою для всякого українця, бо вона збирає до куши всі поодинокі факти і дає широку спільну картину, яка доводить читача майже до наших днів: автор кінчає затвердженним секретаріату на чолі з Вол. Винниченком.

В цьому її інтерес і значення.

Ол. Дорошкевич.

183 „Десять заповідів для членів товариських крамниць“. Планат. Ціна 5 коп. Винница. В-во „Село“.

Коли, з легкої руки Рочдельських піонерів кооперації, вираз „кооперативні заповіді“ прищепився навіть і в Росії, то десь на Катеринославщині поліція побачила в цьому виразі „профанацію

релігії“ і, здається, постановила „знищити“ цей вираз. Але, не зважаючи на поліцейські перешкоди, вираз „кооперативні заповіді“ таки прищепився й на Україні і нині ми маємо вже другу спробу видати ці заповіді в формі плакату.

Першу спробу зробило відоме Київське т-во „Наша Кооперація“ ще в 1914 р., другу Винницьке т-во „Село“ в цьому році.

Що до зовнішнього вигляду Винницького плакату, то він звичайно слабший проти Київського, на котрому були малюнки. Що ж до змісту, то хоча він за Київський і кращий де в чому, але все ж в йому є хиби, яких можна і слід було б уникнути. А саме. Коли в Київському було дві заповіді (сьома та девята), яких ні в якому разі не можна назвати кооперативними заповідями і котрі було вміщено або помилково або тому, що перекладач не зумів доладу перекласти їх з російського, то в Винницькому плакаті усі заповіді кооперативного змісту.

На жаль, деякі з заповідів Винницького плакату написано так, що, окрім взяті, вони теж не роблять враження кооперативних, наприклад, друга: „Купуй все за готові гроши“. В Київському виданні (заповіді 4 та 5) це влучніше було зредаговано. Так само й сьома заповідь: „Читай газети і книжки про товариства“. Які т-ва, кооперативні, чи всікі? Краще було б, замість „,про товариства“, сказати „про кооперативну, або про товариську справу“. Цю заповідь в Київському плакаті зредаговано виразніше, а до того її написано віршем.

В першій заповіді треба було б вжити більш зрозумілих виразів, ніж вирази: „в другій крамниці“, або — „щоб товариство навчало (чому?) своїх членів“. В п'ятій, восьмій та десятій заповідях треба було б, замість „,крамниця“, вжити слово „товариство“, а саме — замість: „члени товариської крамниці“ (5 ти 8 зап.), *товариська крамниця* — то не крамарь. Та ж сама помилка є навіть в назві плакату. Зовсім не ясно зредаговано третю заповідь: „Не давайся заманути крамареві, котрий тебе кличе до своєї крамниці“.

Не зважаючи на зазначені дефекти, що їх легко усунути в другому виданні, не зменшується популярність „кооперативного Поділля“, що дало нам де-кілька відомих кооперативних видавництв, напр. Кам.-Подільський „Дністер“, Могилів-Подільська „Світова Зірница“ і, нарішті, Винницьке „Село“.

П. Пожарський.

184 Оксен Лола. З історії українського соціалістичного руху. Культурно-Просвітна Комісія Всеукр. Ради Військових Депутатів. Стор. 16 in 32⁰. К. 1917 р. ц. 20 коп.

Я з приемністю перечитав що маленьку історію народження і розвою сучасної У. С.-Д. Р. Партиї. І з приемністю не тому, що мене цілком задовільнив цей короткий і не безсторонній виклад партійної історії, але одно тому, що вперше доводиться мені читати на українській мові такі історичні нариси (по-російськи див. „Просвіщеніе“, 1914 р. № 6—В. Степанюк: „Ізъ історії українського марксизму“.). А вони потрібні. І конче потрібні в наш час формування політичної думки і її великої ролі в роботі державного відбудовування України. Життя вимагає від кожного виявити своє політичне credo. А сухі, програмові статути партій не допоможуть в такій роботі стільки, скільки помогли б і улекшили зробити це ширші, безсторонньо-правдиві нариси історії кожної пар-

тії. Знову таки більшою повагою та кредитом в суспільстві користуються безперечно не „Мартівські“ партії, а партії сталі, з більш твердо сформованою програмою і з певним робочим стажем. А це вияснить і роскаже лише історія... Тому-то я і вітаю що першу, маленьку спробу історії українського соціалістичного руху на російській Україні.

П. Богацький.

185 *Михайло Слобідський. Як жили Українці і як хотять жити.* Видання „Гадяцької Української Громади“. (Друге видання, з додатком Переяславського договору і Універсалу). Гадяч, 1917 р. Стор. 16. Ціна 25 коп.

Коли не вважати цю брошуру за історію, на що автор, як здається, і не претендує, а лише надавати їй значіння чисто агітаційне, що до збудження національного почуття і самоповаги в малоосвіченій і несвідомій з боку національного людині, то можна визнати її дуже користною. Ідея її пристосована до селянського, хліборобського світогляду: наш народ був колись хазяїном в своїй хаті, потім через тяжкі обставини зробився в ній наймитом, а тепер повинен і може знову стати хазяїном.

Автор спочатку зазначає, в якому тяжкому становищі опинився Український народ під теперішню війну, коли йому, як наймитові в двох ворожих хазяїв (Росії і Австрії), довелось стати на бій самому проти себе. Далі автор коротенько розповідає, як колись Український народ господарював у своїй хаті (державі Київській), як підупав він в силах і зробився наймитом—перше у Литви, а потім у Польщі, яка тяжка була під Польщею його доля, як з тієї неволі визволився, і, зруйнований важкою боротьбою, він не міг власними силами відбудувати свою хату, а, шукуючи спільніків, зъєднався з Москвою. Далі докладно перелічуються пункти Переяславської умови, згадується про те, як Петро I і Катерина II ламала ці пункти, як була змосковлена на Лівобережні і знищена на Правобережні українська буржуазія, як Україна була поділена межі Росією і Австрією, які утиски зазнала з 1876 року українська преса і школа, і як ті утиски збільшилися з початком іншішньої війни. Закінчується брошура оповіданням про участь Українців в Російській революції і про останні факти розбудження української свідомості. Навівши повний зміст першого Універсалу Ц. Р., автор кінчаче свою брошуру словами:—„Правда на нашому боці і наш буде верх“!

Мова цілком зрозуміла навіть для малоосвіченої людини. Через все вище згадане можна побажати брошури д. Слобідського розповсюдження серед широких народних кол.

К. Лоський.

186 *В. Короленко. Кінець царської влади.* (Слово до простих людей про події в Росії). Переклав О. Волошинов. Видання бюро Київського губернського земства. Київ. Ст. 20, ін 8⁰, ціна 35 коп.

Ця брошура відомого російського письменника, чи, як сам автор назвав її,—„слово до простих людей“ видана дуже вчасно київським земством. Особливої ваги вона набірас ще тим, що видана в добром українському перекладі і може через це вільно ширитись серед нашого селянства. Прочитавши цю книжечку, проста людина зможе собі уяснити більш-менш докладно, як і через що скочились недавні величезні події в Ро-

189

сії, що призвели до нового ладу. Видана книжка досить чепурно, хоч ціна її для земського видання досить велика, а формат незручний.

А. Вечерницький.

187 *Л. Старицька-Черняхівська.—Кайн та Авель.* К. 16 ст., 16⁰, ц. 25 к.

На подій моменту, з приводу сумної пригоди 26 липня с. року, коли у Київі було постреляно чимало воїків 1-го Богданівського полку, п. Старицька-Черняхівська одгукнулась невеликою чуло написаною статтю, фельетонного характера, в якій поетично змальовує вічну боротьбу неправди і добра. Книжечку видано з благодійною метою: прибуток піде на збудування пам'ятника покійним козакам. Видано чепурно.

В. Королів.

VII. Красне письменство.

188 *Василь Стефаник. „Новина“ та інші оповідання* Видавництво „Дністер“. 1917 р. Новоросійськ. Стор. 15. Ціна 8 коп.

Видавництво дуже добре зробило, що видало в такій зручній формі чотири мініатюри В. Стефаника („Новина“, „Катруся“, „Лист“ і „Діти“). У нас на Україні ширші кола так мало знають цього видатного письменника, а він заслуговує надалеко більшу увагу. Приємно зазначити ї те, що видавництво „Дністер“ поширює свої видання в занедбаній нашій і не нашій Чорноморщині. Бажано було б щоб в-во „Дністер“ не спиняло там своєї користності праці і далі ширило ознайомлення запорізьких нащадків з країною нашою літературою.

А. Вечерницький.

189 *Гнат Хоткевич. „Авірон“.* Біблійна повість. Видавництво „Шлях“. № 5. Київ. 1917 р. Ст. 79, ціна 1 карб. 80 коп.

Взявши з „П'ятикнижії“ Моїсея сюжет, і. Хоткевич в цій повісті переказує відому історію про те, як поневірився в пустині Ізраїль, що втік з Єгипетського полону, як цього темного, пригнобленого раба-Ізраїля навертав до віри в Єдиного, невидимого Іегому, як давав йому закони та карав за невиконання й зраду проводирь і пророк цього народу—Моїсея.

Авірон—це молодий, захоплений силою великого пророка-новатора, хлопець, що разом з єусим Ізраїлем ішов до Землі Обітovanої і був свідком й учасником будівництва віри в Єдиного Іегому. Це—зовнішній бік повісті, так би мовити, біблейний її кістяк.

Ідея-ж, провідна думка повісті перш за все розкривається в епіграфі її: „не наближайся занадто близько до Бога свого“, бо, як видно далі із змісту повісті, в противному разі завжди побачиш, що „боги“ ці—такі-ж самісенькі, як і усі смертні.

З цією метою автор використовує героя своєї повісті Авірона, який, будучи перекопаним і вірним послідовником Моїсея, наблизившись до останнього і побачивши його в інтимній обстановці, одразу втратив віру в нього, як в великого, вищого за всіх пророка, бо сам „бачив, як пили і п'яяли пророки.. чут соромицькі їх речі“, бачив, як прийшли лівчата, словом, побачив „людину в пророці... і похоть людини в чреслах його“.

Можна сказати, що повість написано літературно і місцями вона читається з інтересом. Вид-

190

ко, що автор зрозумів данну добу і тому побут, звичай та характер напівдикого народу Ізраїльського змалював досить правдиво.

В книжці багато орфографичних помилок, але в більшості їх можна пояснити коректурним відоглядом.

В. Корінь.

190 *Л. Кащенко. Неволя Бусурманська в українській народній поезії.* Сторінок 64, ціна 50 коп., Катеринослав, 1917 р.

Добре п. Кащенко зробив, що зібрав докути поетичні твори нашого народу про його невільницьке життя, пояснюючи їх історичними справками та ілюструючи гарними малюнками в тексті. В книжці оповідається про татарську руйну, ко заків бранців, про подоріж невольників до Криму, про потурнаків та лібов до рідного краю.

Душа народу—його поезія. Читаеш оді пісні—думи і здається, що живеш на Україні в XVI—XVII віках, розмовляєш з живими істотами, чуєш їх зітхання, стогні, скарги; бачиш слози, муки і уявляєшся живі образи невольників та невольниць—сивих ділів, лівчат, дітей,—яких в літню спеку женуть степами бусурмане, як тепер гонять на заріз злігану худобу гайдай. Народ поет-історик; він писав свою історію—думи не в кабінетах, не з пожовкливих фоліантів та цвілих паперів, а в безмежних степах та темних лісах України, на буйному морі, в катакомбах неволі, на високих могилах—під музику жемтания трав і подиху вітра.

Книжку видано гарно, дешево й вона заслуговує уваги громадянства.

ІІ. Гай.

191 *Павло Темченко. Мед. Оповідання.* М. Широке, 1917. 12 стор., ціна 20 коп.

Жили собі два діди, та стерегли церкву.—Ось на Спаса принесли до церкви мед; дідам кортить скопшувати медку, вони кинулись до його, але їх напатрачив дядько, якого вони з пересердя натовкли головою в ліжку з медом. Аж тут з'явився піп, видаяв усіх добре і вияснив, що мед, що з-за його бійка трапилася, пікуди не здатен.

Ось вам і все оповідання. Ні ідеї, ні сюжету, ні елементарної художності, а так собі—“случай из практики”. А вже стиль! Ми б назвали його вульгарним—це раз, і друго—деталізуючим. Художник повинен розуміти, що його завдання давати тільки все найважніше, типове, найбільше рельєфне. Окрім дрібні риси, що в житті трапляються, художник еднає в групі і втілює це все в одному спільному образі. А Темченковський “стиль” такий:—“Дід вирвав чималий жмут волосся в дядка, й воно плавало в шаплиці; у діда з носа бігла кров, а в дядка під оком синіла здоровава моргуля”... (с 10). Ознак художньої конденсації тут щось маловато...

Зрозуміло, коли видають окремі оповідання класичних письменників—чи то для шкільного вживання чи то для народного читання. Але яка рапа, скажіть Бога ради, видавати окремо нудне і негалановите оповідання автора, який тільки що починає свою літературну кар'єру? Адже для цього існують газети і журнали, що мусять друкувати все, коли воно позначено печаттю талану. А шукати „індівідуальним“ шляхом стежки до слави не варто, бо подібну книжку читатимуть тільки родичі та хіба земляки автора.

Ол. Дорошкевич.

192 193 *С. Руданський. „Наука“. І. Франко. „Каменарі“.* Видання Кубанського Українського Т-ва „Просвіта“. №№ 4 и 8. Катеринодар, 1917 р. по 2 ст., ціна по 2 к.

Ці дві листівочки, що дійшли до нас—окрім числа цілої серії, яку розпочала кубанська „Просвіта“, маючи на меті ознайомити ширшу людність з кращими творами наших кращих письменників. Гадаємо, що такі видання-зайва праця. Видавати по одному віршові,—навіть найкращому—не варто, бо недосвідчений читач, коли він взагалі незнайомий з творчістю письменника, прочитавши його твір в такій мініатюрній дозі, не може скласти собі певної думки про його творчість і вийде з цього те, що заплатить за листівку 2 коп., прочитає віршика, а потім скурить її. До того ж папір на цигарки тепер такий дорогий. І критика і простий досвід доводять, що такі видання—цілком некористні надалі кубанській „Просвіті“ треба цього уникати в своїй видавничій праці.

А. Вечерницький.

194—196 *Іван Липа. Казки про волю: I. Гомін по дібріві, II. Чайка-Небога, III. Юрасів сад.* — Вид. ви. „Народний Стиг“, ч. 5, 6 і 7. Одеса, 1917 р. Ціна 30 к.+25 к.+25 к.,—стр. 32+24+22.

Правду кажучи, ми не розуміємо ні автора, що написав, ні видавця, що видрукувов ці „казки про волю“: навіщо один писав, а другий видаєв їх, на якого читача їх раховано, кому вони потрібні—дітям чи дорослим, мало-розвиненим, чи виключно інтелігентним читачам? Дітям і простим читачам ці казки мало цікаві, бо ідейним своїм змістом, завдяки сімволістичній формі, зовсім не зрозумілі, а художнього, естетичного задоволення самі по собі, без звязку з захованими в них сімволами, не можуть дати. Більш розвиненим, інтелігентним читачам вони не інтересні, бо ідейний зміст їх не дуже глибокий, бо сімволи автора не дуже вдалі, виразні і відповідні ідеям, які вони повинні ілюстровати. Сімволи не вияснюють ідеї автора, а тільки ще більше затемнюють її: навіщо ж вони?... Та й, oprіche всього цього, ми не розуміємо, чи взагалі потрібно було писати якісь за плутані, сімволістичні казки, щоб росказати кільки моментів з давно-минулої історії нашого народу? Хіба не можна було розповідати просто, без всяких хитрощів, не в сімволістичній формі про відносини між нашим народом і його інтелігенцією („Гомін по дібріві“), або про тяжку долю України серед інших більш дужих народів („Чайка-Небога“ і „Юрасів сад“)? Та, давно вже відома головна письменницька вада д. І. Липи — його нахил до сімволизму і повний брак сил за для такої творчості. Пора б, здавалося, д. Липі зрозуміти себе, оцінити свої сили і здібності, писати просто, як люди, не ганятися за славою Метерлинка та Гауптмана... В наш гарячий революційний час, коли так важко видавати книжки, коли так потрібні гарні приступні за-для народу книжки, видавати „Казки про волю“ д. Липи просто, якесь злочинство, перозуміння потреби і духа часу.

В. Лурдуковський.

VIII. Педагогика і школа.

197 *Спиридон Черкасенко. „Початок“.* Граматка до науки читання й письма. Видання друге. Накладом т-ва „Час“ у

Київ. Київ, 1917 р. Видавництво т-ва „Українська Школа“. Ст. 48. Ціна 60 коп.

198 Українська Граматка, до науки читання й писання. Зложив *Б. Грінченко*. Київ, 1917 р. Видавництво „Крипніця“ у Київі. Ст. 64. Ціна 70 коп.

199 Український букварь. По підручнику А. Потебні уложила *С. Русова*. Полтава 1917 р. Видання друге, Полтавської спілки споживчих товариств. Ст. 32. Цінч не визначено.

200 Український Букварь. Зложила комісія „Кубанського Українського Т-ва Шкільної Освіти“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 32. Ціна 35 коп., в оправі 50 коп.

В граматках тепер велика потреба на Вкраїні й усі ці видання певно будуть скористовані в початкових школах у перший рік навчання.

Найкористнішою, на наш погляд, буде мабуть граматка *Грінченка*. Складена вона, як і всі передічені букварі, по загально-педагогичному принципові: „від найлегшого до найтруднішого“ і зразу ж дає багато матеріалу до складання згуків у слова й читання, а з однадцятого урока—й до писання. Невеличкі оповідання (з дванадцятого урока) теж дають відповідний матеріал для більш чи менш самостійної роботи школярів, для переказів, а читанка після азбуки дає учителеві спромогу обійтись без окремої читанки для першого року навчання, яких тепер дуже мало видається, і добути їх у книгарнях чи в видавництвах майже неможливо.

Букварь *Русової*,—теж добре складено,— має на наш погляд, одну велику хибу: всі голосні згуки відкриваються в йому зразу, й учителеві, коли він у цій справі піде слідком за шановною авторкою, доведеться багато попрацювати, щоб дати дітям змогу добре вивчити усі голосники, навіть йотовані.

Треба сказати ще, що ця граматка видана гарно, чепурненько й надрукована добірним, ясним шрифтом, і для малих дітей буде доброю.

Зазначаємо також одну друкарську помилку (сторінка 5, урок 7: „Ляла ламає мою лялю“), чого в граматці бути не повинно.

У „Початку“ *Черкасенка* система, по якій одночасно треба навчати читати й писати, додержана дуже добре. Треба тільки зазначити, що перш ніж користуватись цією граматкою треба навчити дітей усіх елементів скорописної азбуки. Матеріалу граматка дає доволі й для читання, й для самостійної роботи школярів, а чи-

танка після азбуки складена досить гарно і стане в великій пригоді через брак окремих читанок для першого року навчання.

Треба тільки зазначити неясні (по декуди) малюнки, зовсім не пристосовані для дитячого розуму (сторінка 14: „чогось чоло нахмурилось“; стор. 21: „їжаки“), або сільським дітям зовсім або мало відомі (Ст. 8.—„еполет“; ст. 23—„фіялка“).

Букварь *Кубанського Т-ва Шкільної Освіти* дає доволі матеріалу для роботи в школі, а для читання дома занадто мало. Надруковано його взагалі дуже гарно: ясний добірний шрифт, гарні виразні малюнки. Для малих дітей він буде навіть зратніший, ніж букварь д-ки *Русової*.

Взагалі треба сказати, що видання провінціальне (букварь *Русової* друкувався в Полтаві, а букварь *Кубанського Т-ва* в Катеринодарі) кращі з друкарського боку, ніж видання Київські. Звертаємо також увагу видавництв на те, що шкільні підручники, особливо призначені для першого року навчання, повинні бути надруковані як найкраще, щоб дітям не доводилося цсувати очі над „сліпим“ друком у книжці.

Ан. Грабенко.

201 *В. Чередниченко*. Захистки для селянських дітей у літку. Укр. Видав. в Катеринославі. 1917 р. Ст. 15. Ц. 30 коп.

Справа з селянськими захистками для дітей стойть у нас дуже кепсько; земства ще не переконалися, що ці дитячі організації мають велике і педагогичне, і громадське значення. Може, справа гальмується браком відповідних підручників для дитячого дошкільного виховання і через те маленька книжечка п. *Чередниченко* може стати у пригоді і навернути увагу зацікавлених осіб на це пекуче питання. Книжку поділено на дві частини: першу теоретично-принципову, в якій пояснюється потреба раннього дошкільного виховання дітей і з боку фізичного здоров'я їх, і з боку морального розвитку, та даються інформації про те, як ця справа стоять в західноєвропейських краях і якою вона має бути у нас. В другій,—практичній частині автор дає вказівки, як саме організовувати по селах невеличкі захистки. Тут авторові трохи бракує упорядкованності викладу і тому він перемішав поради що до фізичного і що до розумового виховання. Але далі (стор. 8) книжечка дає цінні вказівки що до загального розпорядку, якого потрібують ці установи, тоб то яку треба давати їжу, як привчати дітей до праці, до впорядкування свого життя, як причепурити своє житло і т. п. Правда, *Чередниченко* в своєму викладі занадто довго зупиняється на дрібницях, але разом з цим вона надає цікавий спis літератури, якою можна користуватися, провадючи дитячий захисток. Звичайно, книжечка *Чередниченко* надто маленька, але вона з першою порадою в заведенні дитячих селянських захистів, і через це бажано, щоб і наші земці і наше вчительство звернули на неї свою увагу.

С. Русова.

194

202 *В. Олійник. Якої нам треба школи.* Видання Т-ва „Просвіти“ у Бердянському.—Стор. 20. Ціна 15 коп.

Д. Олійник дуже широко поставив питання про потребу рідної, національної школи у нас на Україні.

Брошюра починається загальними міркуваннями про вагу і необхідність пародньої освіти,—потім автор доводить, що на Україні досі не було потрібної за-для народу, користної за-для нього школи,—далі він переходить до характеристики неприхильного відношення до національно-української школи з боку царського уряду, починаючи від приєдання України до Москви і кінчаючи останніми часами.—Не забуває автор виступити оборонцем рідної мови і літератури від тих численних, здебільшого несправедливих, закидів, які робили проти них наші вороги,—торкається коротенько і сумних наслідків чужої за-для нашого народу школи, що довела наш талановитий од природи і колись освічений народ до сучасної темноти. Нарешті за приводом визначніших учених і педагогів освітлює питання про потребу рідної, щиро народної школи. Кінчиться брошюра д. Олійника гарячим закликом до праці на користь національної школи.

Широке трактування теми—і плюс і великий мінус книжечки д. Олійника. Цілком згожуємося, що важливе питання про рідну школу автор поставив дуже грунтовно і, так мовити, на весь зріст,—але ж треба не тільки поставити, а й відповідно розробити,—треба було не тільки зазначити головні тези, а й більш-менш докладно розвинути їх. Автор з'ячепив багато важливих і цікавих питаннів, але пі одного не обговорив як слід,—у нього помічається дуже багато схематизму і догматизму. Нам здається, д. Олійник краще зробив би, як би трохи був обмежив себе і більш зуцінівся на педагогичному боці справи, бо це було б найбільш зрозуміло за-для учителів, до яких він звертався з своїм докладом.

Вважаємо потрібним звернути увагу автора на досить безграмотну орфографію його книжки.

В. Дурдуковський.

IX. Видання для дітей.

203 *Б. Грінченко. Хазяйство (казка).* Петроград. 1915 р. Ц. 10 к.

Чудова, гарна народня казочка зредагована Б. Грінченком. Цілком народня мова вабить слух малого слухача простими й ясними словами, викликає веселий настрій епичними повторюваннями та жвавими згуками знайомих звіриних „мов“. Казку оздоблено гарненськими малюнками, видано дуже чепурно.

Ця книжка цілком бажана для дітей дошкільного віку.

С. Русова.

204 *Королик і зведмідь—казка Ів. Франка, з рис. П. Лапіна. Обгортка худ. М. Жука.* Київ.

Чого не побачив, то обгортки. На обгортці, правда, єсть рисунок д. Жука, але надрукований так невдало, що й не розбереш, що воно таке. А жаль, бо д. Жук—дуже цікавий декоративний художник. Що торкається рисунків д. Лапіна, то цей художник і в казку Ів. Франка внес всі прикмети свого симпатичного таланту: тонкий рисунок, простоту і добродушну усмішку.

195

Але це все, на мій погляд, не робить рисунки Лапіна ілюстраціями до дитячої книжки. Це—ілюстрації для людей дорослих, що цілком зрозуміють тонку експресію персонажів казки і оцінять гумористичний сміх хисту автора. Але діти, боюся, мало звернуту уваги на всі тонкості, що художник пороскидав по книжці.

M. Бурачек.

205 *Співаничкої Вип. I.* Петроград. Стор. 16. (3 мал.) Ц. 10 к.

Під цим збірником пісень нема ані призвища автора, ані видавця. Ціна на йому поставлена невелика—10 коп. В збірничку подано 7 найкрасіших українських пісень з нотами і словами. Пісні аранжировані на 2 голоси, цілком в діапазоні дитячих голосів. Коло кожної пісні гарненький відповідний малюнок. Чудово видано цю невеличку книжечку, і вона заслуговує на те, щоб її рекомендувати родинам, дитячим садкам та школам.

С. Русова.

206 *В. О'Коннор-Вілінська. Марусіна ялинка.* (Різдвяна п'єска для дітей). Київ. 1917 р. 12 стор. вел. форм., ціни не зазначано.

„Треба знати певні доріжки, а не манівці до дитячої душі, щоб без блудіння потрапляти туди“—казав Ушинський. І авторка „Марусіної ялинки“ знає ці доріжки, знає чим живе й чого прагне та як реагує на все дитяча душа. Та тільки увесь твір, що власне не є п'єсою, а лише канвою до неї, має відбиток поспішності, а тому в ній лкоється мало зконденсовані, розплівчасті й характерні дієвих осіб та постаті всього їх оточуючого життя.

Тим часом сложет взято за для п'єсси настільки цікавий, що вистава „Ялинки“ могла б дати багато радості та втіхи за для дітей і залишити в їх серцях чимало благородних почутів людськості та милосердя до вбогих-бездолених. П'єсса сценічна; видруковано її ченурно, але є чимало помилок і не тільки коректурних, а очевидно авторських (спражне, чім, у вечері, сдімають, Богім, з дівчами, сребро).

Для дитячих вистав, під час ялинки, п'єсса цілком придатна.

Олекса Діхтярь.

X. Інформаційні видання.

207 *Юрій Липа—Союз Визволення України.* Видавництво „Народній Стяг“, ч. 8. Стор. 30. Одеса. 1917. Ц. 25 коп.

„Трудно—каже автор цієї брошюри—дати зарах (sic!) окремі конкретні факти діяльності Союза серед російських українців через те, що, у перших, діяльність ця була взагалі не особливо широка, а в других, що зарах (sic!) ще позручно публікувати факти з дуже недавнього минулого“ (стор. 14) Ще важче, додам од себе, на підставі скінчних фактів давати тепер (а не „зара“, як з-московська пише д. Липа), апологію Союзу. І проте автор береться і до одного, і до другого важкого завдання. Чи ж дивуватись, що брошюра його дуже мало подає фактичного матеріалу, та й то з помилками, і разом дуже багато тенденційного освітлення, і теж з помилками.

Найперша помилка д. Липи, з якої вийшла й решта їх, саме в тому їй полягає, що він писав апологію Союзу. Тим-то у його виходить напр. що Союз об'єднав, у собі найвидатніших людей,

196

що бажають Україні самостійності" (стор. 4), хоча тут же список тих людей покаже, що вони і не найвидатніші, і до війни зовсім на позиції самостійності України не стояли. Тим-то д. Липа не подає напр., що Союз у своїх виланнях стояв на платформі "конституційної монархії", що він виразно держався австрійської орієнтації, закликаючи допомогти Австрії, хоча не зовсім послідовно домішував сюди й ією самостійності, яка з австрійською орієнтацією, певна річ, не зовсім зходиться. Так само мало переконує освідомленого читача і "громове питання", якого д. Липа не зовсім деликатно торкається в кінці своєї брошури. Про такі питання або треба з фактами в руках говорити, або ж зовсім їх не торкатись. Збувати все, моргаючи на російську пресу або контр-розвідку, видимо, не можна, принаймні результати такого моргання не відповідають побіденному виглядові автора. А тим часом захопивши апологетичними завданнями, д. Липа не використав всіх потрібних матеріалів, документи наводить, очевидно, не з оригіналу і через те не точно, і взагалі не дає цілого образу діяльності Союзу. То ж сама ідея апології не дала йому завважити і певної непослідовності, хитаннів та суперечностей у позиції й тактиці Союзу. В результаті читач має кілька сирових фактів, не звязаних між собою і до внутрішньої згоди не доведених. Важко на цю тему тепер писати — то правда. Але то і краще було й не починати, аніж давати такий тенденційно-викривлений образ. Це ще більш заштує, а не вяснює справу з Союзом.

Сергій Сфемов.

208. П. Феденко.—Установче зібрання, чи його вибрати і що воно рішатиме.

209. Того-ж автора.—Монархія і республіка. Видання У. С. Д. Р..П. Петроград. 1917 р.

Автор мав дуже широкі плани і в кожній з цих невеличких брошур зачепив побічно трохи що не всі політичні та соціальні теми сучасності. Зроблено це досить поверхово і недбало: видно, що писалось на скору руку... Популяризація-ж при такому відношенню до справи з боку автора завжди має нахил перетворитися на вульгаризацію. Особливо-ж це все доволиться сказати про другу брошуру: "Монархія і Республіка". Для читача цілком зостається лезрозумілою принципіальна різниця розуміння конституційної монархії та республіки, тим більше, що й сам автор переплутує ці розуміння з ідеєю парламентаризму. В одному місці він говорить, що "конституційна монархія скрізь, де вона є, се союз короля і панів (буржуазії) проти робочих людей,—хліборобів та робітників".

Але на превеликий жаль істине що й Англійська конституція, за яку п. Феденко не раз згадує в своїй брошури, "Там, говорить він, вся влада зібрана в руках членів-депутатів їхньої думи (Парламенту)", а в другому місці додає: "королі там не мають сили в державі, а живуть для параду"... Поширити свою загальну уяву про конституційну монархію і про устрій Англії, автор ніяк не може.

Найбільше-ж „орігінально“ пояснює п. Феденко, чому Росії потрібна саме республіка: тому, гадає він, що при конституційній монархії селянам землі панської не бачити. Може це й дуже справедливо з огляду на реальні обставини життя, але хотілося б мати хоч трохи серйознішу аргументацію. Так само можна б поставити на увагу авторові, що коли у Його не стає часу на читан-

197

ня курсів державного права, слід би було хоч підручники по історії переглянути. А то автор згадав і про 1215 рік з Англійської історії, а зміст „Великої Хартії вольностей“ саме й забув, і написав щось цілком несподіване...

Перша брошура значно краща, хоч і там трапляються де-які неясності з точки погляду неосвіченого читача, е і певна сумбурність викладу. Треба також зазначити і те, що автор не дуже-то розуміє юридичний зміст ідеї федерації,—подібно, що йому і в голову не приходило, скільки то учні люди міркували і міркують над тим, чим ріжниться федерація від унітарної централізованої держави.

А проте автор має безумовні данні, щоб писати популярні речі. Де-які місця, особливо в першій брошури, написані дуже просто і для несвідомого читача напевно зрозуміло. Треба тільки п. Феденку більш уважно ставитись до праці і, не збиваючись на тон дешевого мітінгового оратора, розважно, спокійно і по певному продуманому плану викладати свої думки.

Олександр Шульгин.

210. Різниченко, Вас. Герб України (в справі українських національних емблем). Звенигородка, 1917 р. Ст. 15, ін 8, ц. 20 коп.

Питання про наш національний герб на часі I ми, на власному досвіді бачивши, як жовтоблакитний прапор еднав тисячі людей, що допіру знайшли себе, не маючи потреби доводити, що вирішення його — то практична вимога нашого життя.

Книжечка д. Різниченка і робить таку спробу. Написана вона на-швидку: спочатку помітка — з приводу українських маніфестацій в Києві 16 і 19 берез. 1917 р., а кінець позначене 22. III. Тому й не диво, що знаходимо в їй категоричні твердження, не підpertі доводами, як от, наприклад, те, що ніби на Україні в старовину не малювали архістратига з мечем, опущеним додолу. Розкидаючись, автор не звів до купи того літературного і музейного матеріалу, що єсть до історії київського герба.

Те, що робота писалася аби як швидче, одбилося й на літературній і стороні: повторюється, наприклад, двічі та сама фраза з малими одмінами (із того, що знамено...—ст. 8 і 9). Слід би звернути більше уваги й на мову, уникаючи чужих форм: складавшоїся, взявшиогося, то що.

І коли б до справи підійти, не поспішаючи використовуючи весь науковий матеріал, то тоді б висновки, до яких прийшов автор,—що нашим гербом повинен бути архістратиг, мали б більше під собою ґрунт.

С. Волох.

211. Микола Чернявський — Україна, автономія, федерація. Видання третє, поповнене, т-ва „Українська Хата“ у Херсоні. 1917 р. Стор 14. Ціна 12 коп.

Потреба часу створила досить числену літературу про автономію та федерацію. Є серед тієї літератури і чималої каги праці, трапляється немало й макулатури, обрахованої на спекуляцію на широкім попиті за такою літературою. Брошура М. Чернявського не буде зайва між популярними працями на дану тему. Коротенько, але гарно, просто й популярною мовою розповідає автор про те, що таке Україна, про автономій та федераційний лад, про Центральну Українську Раду, ге-

198

неральний секретаріят, то-що. Як бачимо, д. Чернявський доводить свій виклад до останніх подій на Україні, і це теж треба поставити йому на плюс. Для народного читання брошура безперечно годяща.

С. Єфремов.

212 Ф. Матушевський. Установче зібрання. Видання автономістів-федералістів. Ст. 8, ціна 7 коп. Київ. 1917 р.

Ця невеличка, але дуже користна для даного моменту праця відомого українського письменника і громадського діяча Ф. Матушевського — відбитка з його статті, надрукованої в свій час в „Комаші“. Справа тут йде ще про загальноросійське установче зібрання і докладно і гарною доступною для всіх мовою обмірковується те, що таке установче зібрання, для чого його скликають, на яких підставах, і пояснюється також недосвідченим ще людям, що таке загальне, просте, рівне і тайне голосування. Бажано було б дуже, щоб автор пристосував цю свою невеличку, але користну працю для виборів в майбутні Українські Установчі збори з відповідними поясненнями для чого вони скликаються взагалі і для чого окремо від всеросійських.

А. Вечерницький.

213 М. Злобинець. Найиращі здобутки Великої Французької Революції (1792—1795 р.). Видання Зої Лотоношської Просвіти, 1917 р., № 5, стор. 15-ціна 15 коп.

В зазначенні брошури автор подає коротенький малюнок того, що спричинилося французькій революції і далі наводить декларацію прав людини й громадянині, вироблену „національними зборами“ р. 1789-го і революційним „національним конвентом“ р. 1793.

Книжку написано добре. Трохи неприємно вражають вухо москалізми, яких давно слід, а особливо тепер, кожному популяризаторові уникати. Напр. „край вправляється королями“, „требували“, замість „вимагали“, „податі“, „недоімки“, „державою право народ“, „пользуватись“, „податі розпределені“ і т. п.

В. Дубровський.

XI. Критичні розвідки.

214 Тарасові алмази. Аналізи поезії Шевченка. I-й випуск. Картини неболі українського народу. Популярно-наукова бібліотека імені Тараса Шевченка, № 1. Київ, 1917. Стор. 16. Ц. 20 коп.

З передмови дізнаємось, що невідоме досі видавництво „Популярно-наукова бібліотека ім. Т. Шевченка“ розпочинає регулярне видання, по одній книжці на тиждень, які в цілому мають бути не менш як „скарбницею знання для українських народних мас“, а згодом ця бібліотека „обійме все“. Просто так і сказано — все, та й голі. Далі закликas передмова спішиться з замовленнями на перший випуск, бо „опісля його тяжко буде дістати“. Підпис — „Комітет видавництва“...

199

Коли б по таких голосних заявах хто-що не зовсім був певен, що маємо діло з безсовістною само-рекламою якогось невідомого „комітета“, то перший випуск в цьому до решти переконає. Певна річ, ніяких „аналізів“ (!) поезії Шевченка ви тут не знайдете. Це просто безграмотно, ні до ладу, ні до прикладу насмикані уривки з Шевченкових поезій, склесні такою специфичною патріотичною мудрістю, од якої просто верне. Щоб побачити, як невідомий комітет та його підручні поводяться з словом геніяльного Кобзаря, досить сказати, що становище українського народу в старовину вони ілюструють уривками... — з „Саула“. Щоб оцінити знання історії літератури цих енциклопедистів, вистарчить запевнення, що до Шевченка наші письменники „списували тільки гарні, веселі картини“. Щоб зрозуміти такт ногітих мудреців, досить вихватки проти неназваних по імені Куліша та Франка... Автор цієї нісенітниці, якийсь В. Равлюк, цілком серйозно, навпроти Куліша і Франка, висуває якесь „безумовну любов до України“ Шевченка. Що значить цей ребус — годі догадатись. Коли те, що Шевченко ніби-то тільки хвалив Україну, то це неправда. Адже не хто, а він писав про „грязь Москви, варшавське сміття“, або „рабів з кокардами на лобі“, та „землячків з цинковими гудзиками“; він обертається до земляків з прокляттями: „о, роде сущий, проклятий, коли ти ви-дохнеш“, або „погибнеш, згинеш, Україно“ і т. д. Отже „аналізи“ д. Равлюка зводяться до набору безтактних, неграмотних, важкою мовою складених фраз, які ве то „достаточної підготовки“ або навіть „пілого образовання в данній області“, як обіцяє передмова, не дають, а навіть простої пошани до друкованого слова не показують.

А тим часом видавництво вже в цьому першому випуску дикує якимсь землякам, що його „похвалили“. Що це — новий спосіб самореклами, чи справді знайшлися наївні земляки, які ще нічого не бачивши, ладні вже в бубен бити?..

С. Єфремов.

XII. Мовознавство.

215 В. Дубровський. Московсько-Українська фразеологія. Видавництво „Рідна мова“ у Київі. К 1917 р. Стор. II+147, 8°, ціна 4 р. 50 коп.

„Щоб стати в помочі всім, хто охочий пильнувати чистоти нашої мови... я поклав

200

зібрати... хоч де-які русизми і подати до них українські синонімічні речення.

Але ж з огляду на те, що при укладанні цієї книги я перебував у такому місті, де не було ніяких літературних та етнографичних матеріалів—книга ця, на превеликий жаль, не вичерпuje і сотої частини того багацтва, що ховає в собі українська мова".

Ряд непорозумінь, що міститься в усіх трьох попередніх уступах з усею силою відбився і на самій праці В. Дубровського. Книга називається: „Московсько-українська фразеологія“. В другому уступі бачимо, що до русизмів, які засмічують нашу мову, автор подає українські синонімічні речення, а з третього уступу довідусмось, що автор не мав ніяких літературних та етнографичних матеріалів. Не маючи матеріалів, не треба було приступати до роботи, а складаючи московсько-українську фразеологію,—не конче треба подавати самі русизми. А при чому тоді „сота частина того багацтва“,—ніяк не можна зрозуміти і, покинувши непорозуміння передмови лежати купою, краще перейти до самої праці В. Дубровського.

З неї видно, що автор все таки користувався всяким етнографичним матеріалом —чуті, й Помисом, і Франком, і Уманцем і якими-сь збірками великоруських приповідок. Були очевидно і матеріали, і велика охота, і працьовитість В. Дубровського, і бажання не тільки вигорнути сміття з теперішньої літературної мови, але й дати тепер народженим українцям підручну книжку, що уводила б у курс української мови. Але книжка В. Дубровського, окрім усіх добрих намірів автора і гідних пошани прикмет його праці, має тільки одну хибу, але зате хибу органічну, яка й зводить на нівець і працю, і наміри, і лишає одне прикре і велике непорозуміння: в роботі В. Дубровського не було методу —просто таки ніякого методу нема.

Розподіл матеріалу такий:

А мнъ и невдомекъ. А почему же? А иногда и такъ бываетъ...

Безпричинная прищирка. Безъ жены, что безъ кошки. Безъ всякаго повода...

Будемъ мнѣяться трубками. Будетъ бѣда. Была кляча. Была правда. Была предложенна резолюція...

Быть по сему. Быть пьянымъ. Быть неискреннимъ. Быть свѣдущимъ...

Въ глаза смотрѣть. Въ гнѣвѣ. Въ годѣ три раза. Въ два ряда...

Одже весь матеріал книги розкладено по алфавіту так, як починаються руські

речення. Непорозуміння тут у тому, що, при такій системі, книжка ніколи не стане „в помочі тим, хто охочий пильнувати чистоти нашої мови“, чи просто хоче вчитися мови. Ученик або пурист мови (попросійському) думас,—„Три раза въ годѣ“ і не знаходить, бо у В. Дубровського єсть у другім місці. „Въ годѣ три раза“; хоче знайти про „бѣду“, а воно там, де „будеть бѣда“; хоче про резолюцію довідатись, а воно під „была предложена“; хоче, наприклад, з тою „избою“ розлучитись, а повинен подивитись, чи нема її під: „А изба была“..., „Была изба“..., „Будеть“..., „Въ избѣ“, чи нарешті—„Соръ изъ избы“... і т. д.

Друге непорозуміння, теж методологічне, покажеться на цих прикладах (при цьому рішуче заявляю, що вони типові, а не випадкові в книжці):

Будемъ мнѣяться труб-
ками—

Быть сильно—

Быстро побѣжать—

Быть безъ мѣста—

Быть поколоченнымъ—

Летить, какъ бѣшенный

Набираетъ на себя не-
посильно много ра-
боты—

Набить шишку—

Они столются вмѣстѣ—

Онь дремлетъ—

Поздно вечеромъ—

Постоянныя прищирки
къ кому—

шустъ на люльки!

давати затвору.

в собачу ристь побігти
сидіти на бурку.

наїтись буханів, взяти
в шкуру.

жене, як дідко вітри.
бере, як віл на роги.

нагунадзити.

у них на однім столі
хліб.

з дрімаком ся вітає.
у пізні ляги.

нема промитої води
кому.

Хронікер української газети мабуть думає собі, що він досить чепурненько орудує українською мовою. Але виходить, що кожну його замітку про якесь там засідання, треба радикально виправляти по В. Дубровському. Ось як це може вийти:

Репортъръ:

Промовецъ повідо-
мив, що черезъ повсѧк-
часні причіпки ставки
та военного віломства,
доводиться надъ усяку
міру працювати.

Начальник київсь-
кого штабу веде справи
тірше од комітету, через
це і пещирий до нього,
бо боїться втеряти по-
саду і навіть сісти в
тюрму.

Однаке, коли хто спробує звести наклеп
на нашихъ вояківъ, то
вони того побьють або ж
розвірнуть на шматки.

В. Дубровський:

Промовецъ доніє у
вуха, що йому нема
промитої води од коша
та офиції військової, і
доводиться до ростріску
робити.

Начальник київсь-
кого коша не заламлює
комітету, через це і не-
чистим духом дихає на
нього, бо боїться сісти на
бурку і павити арешти.

Однаке, коли хто спробує сухого дуба
везти на нашихъ вояківъ,
то вони того нагодують
буханами або ж розір-
вуть умітель.

Голова зауважив промовцеві, що це він вже говорить зайве.

— Так нехай-же штаб не говорити нісенітниць і живе з нами у згоді,— швидко одновів, гнівно блиминувши очима, промовець.

Засідання скінчилось пізно ввечері.

Про нечепуристь роботи, правописні й інші пригоди автора (гарувати, загорювати, одно, едно, їдно) не буду говорити. Головне—метод, а він просто таки неможливий у В. Дубровського. Мій переклад хроніальної замітки во В. Дубровському має на її зовсім поважний висновок: автор зробив не користну, а шкодливу роботу, бо показав неправдиве лице української мови. Перегорнувши його книжку, кожне скаже, що українська мова—це виключно поетична та—скоріше—мітологічна мова; це квітчаста, барвиста, мальовнича мова; це мова метафор, порівнань, аналогій та гипербол; а значить—це мова народу дикого, первістного, примітивного. Для культурного життя народа потрібні обидва способи думання і вислову,—поетичний і прозаїчний—і не може в буденнім життю переважати над точною, простою і прямою термінологією лексикон порівнань, образів, метафор і т. д. Адже всі мови індо-європейської групи дійшли майже одного ступеня розвитку, і „пропалъ безъ вѣсти“ буде і повинно бути—„пропав без вісти“, а коли ми будемо відсовувати свої всяки—„пропав, як Сірко в базарі“, „за водою пішов“, „утанъ пішов“, „за вітром пішов“, то це буде не проза і не поезія, а міт, се б-то такий процес язикової творчості, коли думка не зноситься на високості поетичного узагальнення, а плаває серед наших свійських, нікому не знайомих, переживань та інтересів.

Подивіться, як цю роботу, що не вдалася В. Дубровському, робить німець, француз або англієць чи наш таки вчений українець. У виданні „Sammlung Göschen“ є книжки проф. С. Смаль-Стоцького „Ruthenisch-deutsches Gesprächsbuch“ та відомого славіста Ериха Бернекера „Russisch-Gesprächsbuch“. В. Дубровський обіцяє прийняти „до уваги всі вказівки наукової критики“ і дальші видання значно поліпшити. Ідучи за прикладом С. Смаль-Стоцького та Бернекера, треба „Московсько-українську фразеологію“ знищити і почати всю оботу знов. Бо ві Бернекер, ні Смаль-Стоцький не заводили ніякого алфавіт-

Голова зауважив промовцеві, що це він вже роспускає морду.

— Так нехай-же кіш не ліпить харк в макогоненків, а живе з нами на один сій!—засипав горохом, оскілками подивившись, промовець.

Засіданню запала клямка у пізні ляги.

ного порядку в своїх книжках. У них розбито матеріал так: Привіт.—Питання і просьба.—Відповідь.—Вирази чуття.—Подяка і вибачення.—Знання мови.—В дозі.—Почта і мито... і т. д. У Бернекера: О русскомъ языке.—На желѣзной дорогѣ.—Въ гостиницѣ.—О погодѣ.—О времени... і т. д. Праця професора Германа Ламбека для французької, німецької та англійської мов дас спершу словник, лексичні паралелі що до часу, людськости, космічних явищ, життя, держави, адміністрації, культу, торгівлі, освіти; потім другий відділ—діалоги, елементарні та ширші, і нарешті—зразки стилю, листи, папери, повідомлення, офіціальні та торговельні зразки. Робота Л. Вітѣ для французько-німецької фразеології дас в певній класифікації спочатку лексичний запас, і зараз же в кожнім розділі й розмови. Всіх „Сірків у базарі“ він виділив в окремий розділ: Галіцизми, себ-то вирази, властиві тільки французькій мові, —але просто їх прекладає, не підбираючи відповідних „германізмів“. А звичайну людську фразу і Бернекер, і Стоцький, і Вітѣ, і Ламбек подають в звичайній синтаксичній формі, при чому приказок, порівнань, прислів'їв уникають, бо то річ суб'єктивна—підшукувати відповідне значіння тому, що має багато значінь і різних поводів до уживання.

Книжка Л. Вітѣ коштує 2^{1/2} марки (в оправі, 350 стор.), книжка Смаль Стоцького (в оправі 170 стор.) коштує 90 пфенингів, книжка В. Дубровського на 150 стор. коштує 4 р. 50 коп.!

Ан. Ніковський.

XIII. Мистецтво.

216 Ф. И. Шмитт. Замѣтки о позднѣвизантійскихъ храмовихъ росписяхъ. Петроград, 1917 р. Ст. 64, без ціни. Відбитка з „Византійского Временика“.

В цій великій статті проф. Шміт слідом за своїми попередніми роботами знов кличе до потреби рятувати й досліджувати такі пізнєвізантійські пам'ятки, як наша Київська Софія та Михайлівський монастир, бо справедливо, що тим вирішиться ціла низка спірних питань з історії візантійської штуки та прийдуть до згоди знавці староруської штуки в оцінці наших власних пам'яток. Автор здіймає питання про звязки старого Київа й Русі взагалі зі Сходом, бачучи підтвердження їх в багатьох іконографічних, декоративних і в архітектурних формах, слідних у Київських та Чернігівських церквах Х—XI в. Виходить автор від мозаїчної сцени роздавання причастя апостолами в Київському Михайлівському монастирі, которую він називає встановленням евхаристії. В деяких деталях її він бачить порушення запанілої віддавна в науці царгородської доктрини, згідно з котрою стародавня культура

наша відстає лише від Константинополю, а тимчасом це деталі (участь ангелів в евхаристії) показують шлях до провінційної візантійської штуки в Малій Азії, Сирії, на Закавказзі та на Балкані. Підтвердженням свого здогаду проф. Шміт бачить і в відзначений вже попередніми дослідувачами системи Київських стінописів, де мозаїки сполучуються з фресками й де стінописи йдуть не тільки по верхах луків та склепів, а криють теж і низи їхні. Такі самі способи декорацій є в візантійських церквах Італії, будованих Малоазійськими греками та занесених туди разом з хрестоносцями, і на Кавказі, через котрій Русь могла безпосередньо знositися зі Сходом.

З питанням про ролях східних провінцій в візантійському культурному розвитку носяться в науці вже років з десять відколи виступив з своєю працею Orient oder Rome відомий Віденський проф. Стриговський. Тепер Шміт становить це питання в звязок з явищами культури староруської, тягнучи до справи психічні основи штуки памятки Кавказу, хозарські старинності, та літописні перекази про Тмутараканську руську землю.

Собор Преображення в Чернігові, будований Мстиславом Тмутараканським, Десятину церкву у Київі та залежні від неї інші храми XI ст. автор власне й вважає за продукти тих звязків на полі архітектури. Стінописи ж св. Софії та Михайлівського монастиря є такими самими продуктами на полі штуки малярської декораційної. Правда, що в конструкційних засобах, виявлених в Київських памятках є такі особливості, котрі зі Сходом, а ні з самою Візантією не виляжуться, їх та змушує автора відносити де-що на здобуток місцевої руської культури.

Такі особливості є в церквах Десятинній, Київо-Берестовській й в др. Однаке, автор приходить до хибного твердження, коли гадає, що оссбливості в підкладці Десятинної церкви, дають право й Берестовській храм датувати добою св. Володимира. Десятинна церква має, як те посвідчено розкопами, неоднакові матеріали хоч і однаковий спосіб мурівки. Те саме мурівання в підкладках було винайдено й в церкві св. Ірини, часів Ярослава, й в невідомій (Георгієвській Федоровській?) церкві XI в. в садибі митрополитанській у Київі. Однаке, не було тої конструкції в Білгородці, як гадає проф. Шміт. Очевидно, на одній прикметі підкладкових конструкцій храмових не можна будувати здогаду про якусь там нову царьгородську добу в руській штуці після Ярослава занесену покликаним з Константинополю митрополитом греком Феопемптом. Не завше буде правдива й така теза, що хрестоподібний перекрій церковних стовпів є лише на Русі та на Кавказі, а в Царьгороді начебто його нема. Такі твердження потрібують ще пильного перегляду, але ж він буде можливим, як правильно завважає і автор, лише після наукової публікації цілого комплексу візантійських памяток, всіх столичних і провінційних. Цілком правдоподібно, однаке, що Східно-Візантійські традиції, дійсне приняті на Русі й виявлені в планах церков та в іконографичних сюжетах і в розміщенні їх по церквах, йшли тим шляхом, який слідом за літописами, вказує проф. Шміт. При світлі притягнутих ним фактів, правда, освітлюється лише один бік; панування впливів сходу не було цілковите, бо ідейні впливи Царів городів були ще більш очевидні і приступні, що бачимо в Київі в устрою старого городу та в призворих манерах іконописних, видбитих в де-яких мозаїках і фресках Київської Софії.

Цінність розправи проф. Шміта полягає в тому, що знов вона дражливо будить думку і знов здіймає важливі питання про походження нашої давньої культури, хоча й не вирішує тієї справи, яка ще чекає пильної роботи фаховців: цього дослідження окремих пам'яток по всій Візантії, так само, як і у нас, на Україні.

К. Широцький.

XIV. Поезії.

217 О. Олесь— „З журбою радість обнялась“. Книжка I, видання друге. Видавництво „Час“. Київ, 1917, р., стор. 142, ціна 2 руб. 40 коп.

Олесеві не довелось завойовувати своєї поетичної слави: вона сама прійшла до нього на другий день, після выходу з друку першої книжки його поезій. Свіжість поетичних образів, плавність і легкість віршу, сміливість де-яких прийомів („Але шептала й ти в зімові ночі колись мені шовкові слова“) заінтересували і зачарували українське громадянство. Хист автора було признато, і тільки в розумінні його напряму думки розійшлися; в той час, як одні (Франко, наприклад) визнали Олеся чистим ліриком, не стільки глибоким, як красивим, інші цінителі віддали перевагу громадським мотивам і ці мотиви визнали і глибокими, і найбільш для нього характеристичними.

Нині перша книжка Олеся, що поклала підвалини його популярності, з'являється перед читачем в новому виданні.

Десять років, що проминули з часу виходу її в світ (вийшла вона в Петербурзі на початку 1907 р.) відмінили дів в чому погляд самого автора на свої перші спроби і де-які давніші поезії не задовольнили його зовсім і в новому виданні місця собі не знайшли; інші друкуються, але змінені і виправлені.

Не передрукованими зосталось 7 поезій. Випущені поезії належать до найслабших віршів Олеся і від їх відеутності нове видання нічого не тратить.

Інтересно, що в низці виключених ми зустрічаємо поезії, найслабіші з боку мови, ті, що найбільше мали неправильних виразів. Такий характер—стремлення до чистоти літературного вислову—мають здебільшого і всі поправки Олеся. Він послідовно замінює всі оті, так часто колись уживані ним „бліски“, „стуми“, „райдуги“, „траурні“ та „погребні пісні“ і т. д. і т. д.

Зміни торкнулися навіть основного вірша, що дав назву всьому збірнику: „З журбою радість обнялась“.

Дар поетичної форми дався Олесеві дуже легко; він пише, як Господь покладе йому на душу, не рахуючись ні з якими літературними теоріями та заповітами. Ні звідки не видно, щоби він навіть пробував коли усвідомити собі технічні правила версифікації. Без всяких теорій і правил з під його пера з'являються такі поетичні перли, бездоганні і з формального боку, як „Айстри“, „Косять кося“, „Про схід сонця“, або „Веснянка“ з поеми „По над Дніпром“. Але ця риса, що показує в Олесеві справжнього поета, поета „з ласки Божої“, вельми і вельми шкодить йому, коли він виступає в ролі критика власних поезій, вносить в них зміни й поправки. Часто-густо перша редакція його віршу буває влучнішою і сильнішою, ніж пізніша, виправлена. Так в поезії „З журбою радість обнялась“ поправка: „Із темним ранком ніч злилась“ з боку мови може й краща, ніж давніша: „І бліск, і стума в той же час“, але з огляду на музичність вірша, вона є крок назад. Звичайно, риму обнялась—час ні в якім разі не можна вважати римою точною, вдатною, а проте вона краще пової обнялась—злилась, бо звязує іменник з дієсловом, а не діесловом з діесловом, як в останнім випадку. Взагалі, діесловні рими зустрічаються в Олеся надто часто і становлять велику хибу його поезії (Візьміть напр. „Хай вона грає“, стор. 37—38: з 8 рим—5 діеслових).

Але чому особливо пошкодили поправки Олеся, так це віршу його:

*Нехай обдурений я сном,
Нехай, осміянний без жалю,
Нехай, замість весни і раю,
Осінній вітер за вікном,—*

*Нехай—але в душі моїй
Яка цвіла весна рожева!
Пахтіли, дихали дерева
Літав пташечих згуків рій.*

*І хай розвіялися сни
Хай в серці ті ж і жаль і муки,—
Але я й досі чую згукі
Мосії дивної весни.*

*Минув бенкет. Але дзвенять
Ще голоси, столи накриті,
Десь гасне сміх, і недопиті
Рядами келихи стоять.*

Поезія збудована надзвичайно гармонійно. Всі вона складається з двох паралелістичних періодів, облямованих прекрасними анафрами, закінчених яскравими художніми образами. В новій редакції Олесь викинув другу строфу, і вся будова порушена.

*Нехай обдурений я сном,
Нехай осміянний без жалю,
Нехай замість весни і раю
Ридає вітер за вікном,—*

*O, хай розвіялися сни
Хай ті ж і сум, і жаль, і муки,
Але я й досі чую згукі
Мосії дивної весни.*

Минув бенкет... Але дзвенять...

Строфи перша і друга не звязані одна з одною внутрішнім звязком і чудова анафора (нехай—нехай...) розірвана немелодійним „о, хай розвіялися сни“; це неможливе „о, хай“ вкінець псує всю музичну сторону вірша.

З других змін треба зазначити характерне для Олеся останньої доби уживання образу „пташка“, „ластівка“ іноді без усякої внутрішньої необхідності. „Пташко, будь рада теплу і весні“ (стор. 12); раніше було: „Дівче! будь рада теплу і весні“: „Люблю її, зову свою, як пташку, жалую її“ (стор. 94; в давній редакції стояло: „цілую, жалую її“). „Ластівко, вийди! я жду тебе, жду!“ (стор. 112). В першій редакції було простіше і краще: „Милая, вийди“...

Однаке не всі зміни і переробки Олеся треба визнати неслучними. Деякі скорочення віршів (напр. „Дівче, будь рада теплу і весні“) і нові варіанти показують в ньому присутність художнього такту, і дозволяють сподіватись, що в другому виданні другого тома, яке уже приготовляється автором, він буде милосерднішим щодо своїх давніх *chef d'oeuvr'ів*.

З зовнішнього боку книжка виглядає, як на наші часи, непогано; видана вона в форматі приблизно тому ж самому, що і раніше. Враження псує тільки обортка, зроблена в кількох стилях разом.

Мик. Зеров.

218 М. Шаповал. Лісові ритми. Гоезії, збірник III. Видавництво „Життя й Мистецтво“. Київ. 1917. Стор. 127. Ціна 1 карб. 50 к., на кращ. папері—1 кар. 75 коп.

За десять років—третій збірник (перший—„Сни віри“—вийшов року 1908, другий—„Самотність“—1910)—продукція поетична, як на наших поетів, досить значна, і справжній патхнений творець злагатив би рідину літературу. Коли ж мені доводиться читати твори М. Шаповала, то мене завжди вражає одна, дуже характерна—іменно для цього письменника і поета риса його творчості і помітна безпорадність виявлення того, що під розуміє, переживає, відчуває. Ось маємо нову збірку його поезій з дуже поетичною, але й дуже з'обов'язуючою назвою—„Лісові ритми“. Пере-

читуєте її й бачите, що саме лісових ритмів у ній і нема; мало того, часом і звичайних собі бракує і читач іноді спотикається, як на лісовах корчах. Я не належу до прихильників танцювати конче „од печі“, цеб-то оцінювати поетичні твори конче „од батька Тараса“, бо коли визнаю за ним альфу, то не визнаю омеги. Проте, глибоко розуміючи бажання поета втілити й зафіксувати свої емоції в нові форми, в нові слова, тим самим збагачуючи поетичний лекеніон і ошляхетнюючи те, що ніби то не надавалося до поетичного вжитку, я не можу перетравити таких, напр., місць:

Встає у тьмі ясна химеря,
Мов з чарівного ліхтара...

Відношу це просто до слухового ганжу поета і в той же час вітаю такий, напр., образ із прекрасного вірша „Зграйні співи“:

(Вітер) воду в копанці сколотить
Камінцем шпурне у пустку.
І зненацька стрібом котить—
Схопить з дівчини десь хустку...

До того-ж ганжу, а не до новаторства, відношу й його потворну зміну слів наголосами для рими,—напр.:

Світла цілі міріяди(?!)
Б'є музика гонака!
Із квітчастої громади
Мас твоя рученька...

Прикладів цього можна навести чимало. Доказом безпорадності поета в його творчих змаганнях є ї те, що на протязі десяти років поет майже не розвинувся і не позувся прикрих прикмет своєї творчості.

І все ж таки безуважно нову збірку поезій М. Шаповала помилути не можна, тим паче, що в ній є й дуже гарні, орігінальні й цікаві місця, які й найсуворіший критик прочитає її відчує за любки. Взагалі ж я сердечно вітаю вихід цієї нової збірки поезій молодого поета. Раджу тільки поетові позбутись зайвої претензійності й бути безпосереднішим у своїй творчості.

С. Черкасенко.

219 Г. Комарова. Роксолана, з малюнками худ. М. Погребняка. Сторінок 15, ціна 15 коп. Катеринослав, 1917 року.

Гарне враження робить це невеличке віршоване оповідання д. Комарової, написане на історичну тему.

Роксолана—родом українка. Де-хто з істориків гадає, що вона була попівна з Галичини. Попавши в турецьку неволю, вона опинилася в султанському гаремі; згодом потурчилася і, через свою красу, стала жінкою сultana Солеймана I, на якого мала великий вплив в державних справах. Померла в 1558 р.

Роскоші, слава, блискучий трон—на деякий час було заглушили любов Роксолани до України, але згодом забутие почуття спалахнуло пожежею, і, згадуючи перед смертю рідний край, Роксолана каже:

...Туди летити, душа моя—
Навіки в тій землі спочити...
...To rідний край! Його забува,
Ta в сії побачила я знов—
І душу грішну обгорнула
В час смертний давняя любов'...
...I цю чужу кляну країну,
Свое у ій кляну життя...

209

Опорідачня читається лехко. Коли-б ще д. Погребняк зробив малюнки трошки краще, то читачі-б не нарікали.

II. Гай.

220 М. С. Кононенко. Хвиля. Книжка перша. Полтава. 1917 р. стор. 160. Ціна 1 р. 50 к.

З передмови до збірки та приміток до поезій довідуюмось, що д. Кононенко почав віршувати на 16-му році свого життя. Шід гнітом ст. 129 карного закону до-революційних часів автор, по його словах, мусив замовкнути, зазнавши „цензуристи пазурів“, і писання його „видежувались у шухлядці“. Випускаючи тепер їх у світ і обіцяючи видати ще дві збірки поезій і дві—прози, автор просить ливитись на них, „як на одгук неволі“, висловлюючи надію, що з такого погляду вони може „не зовсім будуть старі і не зовсім не цікаві“.

На жаль доводиться признати, що вони і старі і зовсім не цікаві! В більшості дрібних поезій бачимо силкування наслідувати Некрасову, Нікітіну, Курочкину і ін. російським поетам „народницького“ напряму, в більших—рабське, невдале, і наївне наслідування Шевченку. Взірцем такого наслідування являється найдовша з п'єс—„Несчасне кохання“, повна *sui generis* „ремінісценцій“ з „Черници-Марьяні“ та інших Шевченковських поем. „Урятований“ (з Теннісона!)—п'єса, написана ніби то білим віршом без всякого розуміння його техники і з порушенням найосновніших її вимог.

Що ж до змісту деяких більш орігінальних поезій, то їх іноді можна прийняти за пародії на якого-небудь невдалого поета. До таких належить, наприклад, „присвячений Столишину“—„Кат“. Кат, позбавлений заробітків через те, що, не ливлячись „на столишинські дні“, йому немає роботи—вже тиждеаль нікого не карають на смерть—заклопотаний і зхвильований, бо настає Різво... і треба грошей.

..Щоб свято отбути як сайд—
Купити пальто треба Олі,
Ta сину коньки ще на лід;
Прибрати себе чепуринко,
Ta де-що і жінці купити,—
Вона вже говорить давненько,
Що слід її у шляпі ходить.

Але „в цей час одчинив його хату відомий йому посланець“ і повідомив, що заробіток буде: треба покарати на смерть п'ятьох—

Засяяв од гадощів кат,
До образа він похристився—
Не страшно чекати вже свят!
„Спасибі Столишину й Богу,
Що дбають всюди, про всіх:
Вони нам дають і помогу,
І радість, і горе, і сміх!

Так гумористично розвязує автор психологічні проблеми!

Но менш гумористичним виходить у його признання:

..Дурна голова все шаліє моя...

А проте видно, що автор чесний громадянин, і коли пани, яких він ненавидить, не забивають йому памороків, він розумно міркує і судить. Висловлює він, між іншим, одну дуже розумну думку:

Коли на шляху ти—
Стежки не питай,
А коли на стежці—
На бік не звертай!

210

І прикро, що сам він порушує цей розумний принцип: п. Кононенко відомий кооператор—видав кілька агітаційно-популярних брошур по кооперації і навіть цілу соліду розвідку. І ми щиро йому радимо „заперти шухлядку“ з своїми зшитками і не продовжувати видавання „матеріалів по історії ненормального і протиконституційного уживання ст. 129 закону карного за часів старого режиму в Росії“, яких і так багато, і не звертаючи на-бік, йти своєю стежкою та працювати на користінім полі кооперації. Тільки одна увага: треба і для цього знати мову і орфографію. Бо коли і в невинних, і навряд чи широкому загалу цікавих, „поезіях“ недопустимі неістнуючі граматичні форми, як, наприклад: *потери!*—зам. потери, діалектиче „мо“ зам. можна; вульгарно-жаргонові — „полярич“ (паралич), „да здраснути“; такі неможливі вирази, як „хвильовані паркети“; невідповідне вживання слів: „писулька“ замісць *напис*, „родина“—в значенню вітчина, навіть позичена з безглазого українофобського російського анекдота пресловута „закавика“,—то вже ніяким чином не можна пускати у народ книжки з власною орфографією, чи, краще сказати, безграмотністю, яка автором введена навіть в певну систему.

Ілья Зайцев.

221—226 Т. Г. Шевченко. Кавказ (ст. 7. ц. 3 коп.). Саул (ст. 5. ц. 3 коп.). Розрита могила (2 ст. ц. 2 к.). Царі (24 ст. ц. 12 коп.). Сон (15 ст. ц. 10 к.). Еретик (14 ст. ц. 8 к.). Видання Кубанського Укр. Т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р.

Прикий осадок зостається на душі, коли доводиться бачити, як необачно й необережно ставляться молоді видавницва „Просвіт“ до тій великої справи, робити яку випало тепер на їх честь. Вже раніше (№ 2) ми одмічали те формальне відношення до видання творів Т. Шевченка окремими брошурками (очевидно, для самих низин народних!), що було виявлено приватними видавцями; тепер знову здібуємо подібне, але у виданнях уже „Просвіти“ (в Катеринодарі). Безперечно, що ця „Просвіта“ хотіла прислужитись нашому народові, який не має змоги придбати повного „Кобзаря“,—але ж не зуміла цього зробити до-ладу. І це прикро тим більше, що поряд з виданими майже бездоганно передруками „Сна“, „Розритої могили“, „Саула“, „Еретика“—трошки гірше, але цілком пристойно—„Кавказа“,—здібуємо книжечку, під назвою „Царі“, в якій уміщено саму тільки передмову до „Царів“, а далі—всякі фрагменти з „Кобзаря“ ріжних видань—з силою всяких помилок. Наприклад, замість „І роде, лінівий“—„Іроде лінівий“; власні імення з малих літер („байкал“), ə (під платаномъ), „унднера“ (замість „ундіра“), „дивувавсь“ (зам.—„дивувались“) і т. д. Взято шматочек із „Марії“ і вряд без заголовку—„Во іудеї, во дні они“, від чого у читача безперечно зостанеться повне враження, що обидва шматки з „Марії“.

Все це свідчить про брак редакції, чим найбільш хворіють всі „просвітянські“ видавництва. Цей же брак редакції відчувається і в роскладі матеріалу, Й у його звязку і у тому, що подаючи уривки з таких віршів, де доконче потрібні пояснення,—тих пояснень не дается, і навіть у тому, що на обкладинках віршів Шевченка зовсім не доречі надруковано епіграфом—„Нехай живе федеративна демократична республіка“, або що передруки робляться з ріжних видань.

211

Не віриться, щоби в такому великому місті, як Катеринодар, не знайшлося бодай одної людини, що тямить, як треба коли не нову книжку видати, то хоч зробити передрук? І невже ж така людина не пристане до „Просвіти“, щоб допомогти їй своїми знаннями робити добре діло так, як воно того варте?

В. Д-кий.

227 „Ще не вмерла Україна“—збірочка патріотичних і революційних пісень. Омськ. 1917 р. Видання Омської Укр. Вільної Громади. 20 ст. ц. 20 к.

Акуратно й чепурно видано цей збірничок, що характером не одріжляється од подібних інших (див. рец. № 51-54). В збірці уміщено:—Заповіт; Ще не вмерла; Не пора; Гей, вкраїнці; Шалійте; Ви хотіли-б спинить; Стяг; Гей згадайте; Для усіх чужих народів; Ми не кинемо зброї; Марсельеза; Варшавянка; Землі і волі; Україна; Запорожський, Гайдамацький, Сокільський, Січовий та жалібний марші.

228 Пісні. Вид. Кубанської „Просвіти“. Катеринодар. 1917 р. Стор. 8 ц. 5 к.

Уміщено: „Ще не вмерла“; „Розвивайся ти, високий дубе“; „Гей, ізгадаймо“; „Ми Гайдамаки, вічно (?) одинакі“; „Шалійте“; „Бывать літаври гучні“; „Гей, українські діти ідуть“; „Багато пожерла вас грізна тюрма“.

Видання революційної доби, поспішне.

В. Д-кий

229 М. Вороний. „Евшан-Зілля“. Вид. Куб. т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р. Сор. 6. Ціна 3 к.

Можна щиро вітати видання „метеликом“ популярного і гарного віршу Евшан-Зілля.

Правда на наші часи пекучі колись слова до спінів України:

— Чи вони-ж не відцурались
Чи забули тебе пеньку,
Чи склали жаль до тебе
І кохання у сердечку?—

інби вже втрачують свій болючий докір, але багато ще лишилося тих, що їм би не заваділо Евшан-Зілля „поухати“ як каже літописець. Прекрасний вірш Вороного не втратить піколи своєї краси, свого впливу, дешева-ж ціна дасть можливість кожному познайомитись з ним. Шкода, що видавці не додали до брошурки пояснення про те, звідки взяв автор тему свого вірша. Цей уривок літописці—факт надзвичайно цікавий: він свідчить нам, як відчували силу рідного слова, рідної пісні, рідної природи наші прадіди вже в XI віці.

Л. Старицька-Черняхівська.

XV. Сатира і гумор.

230 „Будяк“, тижневий журнал гумору і сатири. Київ. Редактор С. Паночіні. ч. 1., 12 стор. in 4°, ц. 85 к.

Цими ліннями вийшло перше число нового (вже другого) Українського сатиричного часопису, під назвою „Будяк“. Перше, що кидається у вічі—досвідчена редакторська рука, умілій росклад матеріалу, чепурний, охайній зовнішній вигляд. Леякі карикатури дуже влучні й дуже добре виконані. За винятком оповідання „Дивний господар“, до-речі—гарно ілюстрованого, літературний

212

матеріал цікавий, дотепний; що ж з окрема до пародії на Чупринку, то вона зовсім талановита й пеменч влучна, як популярні шаржі-вірші російського поета Ізмайлова. Судячи по першому числу, можна сподіватись, що „Будак“ вже й нині має всі дані зробитись цікавим матеріалом для дозвільного читання в інтелігентних українських родинах.

В. Старий.

231 Гедз—сатирично-гумористичний часопис. Редактор. З. Біський. Київ. I. ч. 1, 2, 3. Ціна окрем. числа 65 к.

Коли вперше вилетів на Україну цей „Гедз“, то він не зробив враження справжньої „уїдливої мухи“, не зважаючи, що це оповідали усікі анонси; не була справді муха, тільки осіння, пожовкла, і зовсім сонно дихала на ладан...

Одже другий і, нарешті, третій виліт свідчать, що політична весна в Українській республіці одживила кволого „Гедза“ і новолі робить з нього задерикувату й жалочу комашину, що має вже досить гостре жело.

Хрещеник талановитих кумів: „Шершня“, Причепи, В. Сивенького, „Гедз“ з кожним вилітом стає цікавішим, більш гострим і дотепнім часописом, що й вчасно, й—іноді—дуже влучно одгукується на політичні події Українського та Російського життя.

Шкода тільки, що з зовнішнього боку він і доси має доволі непоказний вигляд, що залежить від недобого друку, убійчого для фарб жовтого паперу, не завше вдалих рисунків, які найбільше кульгають з боку портретового шаржу та редакційних похібок.

Але сподіваємося, що коли редакція додасть більше енергії, то Україна згодом матиме з „Гедз“ пристойний сатиричний часопис, потреба в якому безперечна.

В. Старий.

232 Дома і на людях. (300 гуморесок та афоризмів). Упорядкував В. С. Книжка перша. Видавництво „Сміх“. Ст. 128, ц. 1 карб. Київ, 1917 р.

Книжка „Дома і на людях“ є збірник переважно мініатюр—гуморесок, які досить влучно характеризують наше повсякчасне буденне життя. Здебільшого ці комічні сценки можуть бути темами для гумористичних оповідань.

Книжка складається з таких відділів: оповідання про дітей; оповідання про жіноцтво; про шлюб та сім'ю; на суді; у дорозі та на вулиці; про лікарів; про письменників, артистів та вчених; про вояків; про чужинців; про крамарів; про „панів“ та „начальство“; ріжні пригоди.

Читається книжка за любки і робить приємне враження своїм безпосереднім добродушним тумором.

Видання гарне, чепурне.

П. Михайлович.

XVI. Театр і п'єси.

233 Тристан Бернар. Пригода 7 квітня. Комедія на одну дію, переклад Вол. Самійленка. Вид. во „Криниця“. К. 1917 р. ц. 30 коп. 32 стор. in 32°.

„Сьомого квітня перед терасою пиварні на улиці Пігаль стала пригода—агент 704, девятої

213

округи, звернувся з увагами до шофера таксометра, що спинився перед пиварнею, не зробивши приписаного півкруга, щоб стати на правім боці. Тоді ж агент 704 побачив, що на його закричали ріжні особи, що сиділи за столом на терасі і особливо панна Деа Ніклє, котра звернула до його образливі слова: „бовдур“, „бугай“ і „посіпака“. (стор. 14.).

За таку образу агента громадянської влади при виконанні обов'язків потягнено панну Деа до відповідальнosti. Самий процес судової розправи і є грунтом, де розвивається вищезазвана комедія. Але зміст її, такби мовити, силь її полягає в тому, що панна Керманьон—оборонець оскаржені,—та закохана в підпрокурора, а він відповідає панні тим же. Перед початком суду віdbувається любовна сцена між ними і пан підпрокурор навіть обіцяє своїх коханці, що коли її в тім воля, то він і обвинувачувати не буде. Але панна К., навпаки, просить обвинувачувати, бо ж люди і клієнтка будуть думати, „що моя праця занадто легка“. І підпрокурор обіцяє бути „надто лихим“.

Під час розмови оскаржена кидає адвокатці прикрій натяк по адресі п. підпрокурора... К. певна, що її коханий зрадив її з оскарженою.

Перша половина промови підпрокурора—на користь оскаржені, а це ще більш переконує панну К., що він зрадник. Панна К. з цілою силою свого ображеного духа кидає обвинувачення по адресу „людей остильки негідних, остильки забутливих про свої обов'язки, що вони кидають під ноги цім створінням усі прінципи... усі прінципи“.. Всі здивовані, а з панною К. робиться зло. Нарешті справа вияснилась—її коханий, дійсний підпрокурор, ні в чим не є винним перед нею і адвокатка з подвійною силою домагається справедливого й гуманного присуду.

Справа і з нею комедія кінчается...

Французька комедія взагалі має певну славу—як найбільш гострої, жвавої, дотепної. Мова її повна афоризмів, рішуча, повновісна і двозначна. Будова легка, граціозна і інтрігуюча.

І дивно, що цього всього не знаходимо у п'єсі—„Пригода 7 квітня“. Твір автора, цілком невідомого українській літературі, не придає собі особливих сімпатій. З наведених цітат читач відчуває паскільки важка, протокольна мова, може перекладу, а не самого твору, й безбарвність і монотоність. Інтріга комедії полягає на пустій дрібниці і в цілому вонавід увеається поверхово: мляво і не цікаво, а до того ж і надто прімітивно.

Пару слів видавництву, — бажано було би, випускаючи у світ твір цілком нашій літературі автора, подати хоча короткий життєпис його і загальну літературну характеристику.

П. Богацький.

234 Б. Грінченко. Нахмарилі, комедія на III дії. П'яте видання. Вид. М. Грінченко. Київ, 1917 р. Стр. 54. Ціна 65 к.

„Нахмарилі“—одна з найбільш популярних п'єс покійного Грінченка. Її часто можна бачити і в виконанні професіональних труп, і на виставах аматорів. В п'єсі говориться про те, як, не вважаючи на ріжні перепони з боку багатих родичів-панів, щирій демократ-народолюбець, вародній вчитель, оружився з простою лівчиною, своєю педавньою ученицею. Головна ідея п'єсі, хоч і не нова, але інтересна і сімпатична. Дія розвивається логично і цілком натурально. Дієвих

214

осіб, порівнюючи, не багато, психологія їх звичайна, лехко зрозуміла, обстанова дій дуже проста, не складна. На нашу думку, „Нахмарило“ повинно знайти собі дорогу на сцену всіх тих численних „Просвіт“, що густою сіткою вкривають північ Україну. Охоче радимо всім керманичам народних театрів звернути увагу на цю п'есу. Думаємо, що „Нахмарило“ буде подобатись і артистам, і глядачам Просвітянських театрів і цілком задовільнить їх і з ідейного, і з естетичного погляду. Як на наші важкі умови, книжку видано досить гарно і не дорого.

В. Дурдуковський.

235 В. Товстонос. Товариш Пролітайло. Комедія-жарт на одну дію. Видавництво „Атось“. Стор. 16, ціна 30 к., Сімферополь, 1917 р.

Мабуть, д. Товстонос не бував в останній час по селах, що написав таку нісен-тніцю, як жарт „Товариш Пролітайло“, взятий з життя села. Одна штучність,—так і видко чорне по біблому. Хот автор і взяв собі до помочі „героя жарту“ солдата-дезертира, бувшого поліцая, але й це нічого не помогло: трудно перти проти рожна!

Зміст цієї комедійки такий: у волосні правління, на перших днях революції, приблудився солдат-дезертир, бувший поліцай, і зразу почав наводити „нові порядки“: заснував з себе, стороха волости, баби Ринички та п'янички Гараська — „совет солдатських і рабочих депутатов“, порвав портрет царя, наказав сторожеві заарештувати волосного старшину та писаря, зробив червоний прапор, взяв кухля і пішов разом з Риничкою та Гараськом збирати по селу грощі. Завітали вони до матушки, пограбували четвертину вишнівки і повернулись у волость геть п'яним. Під цей час заіхав сюди конвойний татарин, заарештував дезертира і повів до поїзда, щоб іхати па війну. Кінчається жарт тим, що місцевий учитель приходить у волость і по-резоньорському поучав старшину та писаря, що вони народ темний. От і все!

Виходить, що події зумисне так складались, аби д. Товстонос написав свій жарт; бо пік не можна допустити, щоб за скільки годин, хоч навіть і бувший поліцай, котрий тільки-що вискочив з вікна вагона і, втікаючи від конвоя, забіг в незнайоме село, перевернув там все до гори ногами і навіть ошукав старшину з писарем, яким, всі знаємо, пальця в рот не клади.

П'еса до вистави не придатна, багато балаганщини.

ІІ. Гай.

236 Г. Колесниченко.—Новий закон. (От так ульопались). Жарт на 2 дії. Київ. 1917 р. Ст. 32. Ціна 75 коп.

Не знаю, чи є де в світі друга сторона, де була така сила драморобів, як на Україні. Москвщина здавна славиться суздальськими богомазами, а Україна драморобами. До того доходить, що пізніше всі шевці покинули свої копили і почали шити не чоботи, а—дramи!

Самим типогідним шевцем-драморобом є д. Колесниченко, що приїздила з своєю трупиною на пронцю до Києва, кожної весни привозить киянам гостинця „від зайця“—кілька своїх „гениальних“ творів: „Вампірів“, „Воскресенів“, „Дуриєвітів“, „Переполохів“ і т. і. виміні годує кияк. А оце свіжо вийшов з друку його новий твір під двома назвами: „Новий закон“ і „от так ульопались“, жарт на дві дії.

215

Книжка має досить гарний зовнішній вигляд, але що то за жарт!! Спаси, Господи, і помилуй... Навіть на кону „кривого дзеркала“ подібного ніхто не бачив!

В одному селі живуть собі заможні хазяї—кум Гаврило і кум Данило. Одному літ 30, а другому під 50,—люде поважні. У кожного є жінка: у Гаврила—Горнина, у Данила—Катря. Ще є дівчинка,—обов'язково сирота!—Христя і порубок Мусій. Ці люди по волі „драматурга“ Колесниченка, серед божого дня без сорома залищаються на очах у людей,—кум Гаврило до жінки кума Данила, а кум Данило до жінки кума Гаврила. Христя сирота чхає і одна пара зальотників розбігається, а коли друга сходиться, знов чхає і та теж тікає.

Далі кум Гаврило сідає на вулиці, простилає хустину і починає полуднувати, вишиваючи по чарці і лас свою жінку усякою лайкою аж до „крокодила“ включно. Вихолить кум Данило і теж лас свою жінку аж до „тигри лютої“ та „ідола еніпетського“. Далі сідають удвох, чаркуються і один хвалить жінку кумову, а свою лає, а другий теж робить. Напившись всмак горілки, ухваляють помінятись жінками тим більше, що Христя-наймічка запевняє, що есть такий закон і т. д. Зненацька до того місця приходить гурт піарубків і починають танцювати, як те й слід, по рецепту малоросійської кумедії.

Читаючи таке шевство, не можна утерпіти, щоб не гукнути шевцеві:—візьми свої копили,—шай краще чоботи, а не исуй даремно паперу і не виставай нашого народу на поталу і глум людям.

Микола Садовський.

XVII. Музика.

237 Дві колядки В. Ступницького (з Вовчанського повіту, Харківської губ.). Харків, 1917, ц. 2 р.

Маємо два нових твори п. Ступницького колядки: 1) „Ой, рано, рано кури запіли“ і 2) „Ой дозволь, дозволь, пан хазяїн“.

П. Ступницький уже відомий Киянам двома своїми колядками—„Жила Улянка“ і „Прилетів сокіл до віконця“ (що виконував в своїх концертах Ступницький Київський хор) визначив себе, як добрий аранжировщик народньої пісні. Правда, творів у нього небагато, але вони свідчать, що автор свідомий музика, і добре розуміється на техніці музичного письма. Гармонія його завше звучна, лотечна і грамотна. Хор він знає чудово і розпоряжається масовим звуком, як хазяїн свого діла, як справжній фаховець. Але треба зауважити, що вплив російської школи почувається на кожнім звороті музичної фрази. Співаючи його твори, так майстерно одшліфовані і лагідно, з величим смаком зложені, якось хочеться бачити в них більше свого, рідного, Українського; бажається, щоб цей талановитий композитор заговорив ясніше по українському та виявив більше свою національну істоту, а не чужу, хоча й добру, школу. Матимем надію, що автор зверне увагу на цей бік своєї праці, бо аранжировка народньої чудової мельсідії з справа спеціальної композиторської вдачі та великої ваги художньої,—і не тільки „чужа школа“ в гармонізації, а навіть одна „чужа“ риса може зіпсувати народну українську мелодію. Наскільки перші дві колядки Ступницького з цього боку безваганні, настільки в останих його творахчується ця хиба. Хотілось би це пояснити і тим, що особливо остання ко-

216

лядка „Ой дозволь, пан хазяїн“, по мелодії своїй утворена народом Слобожанщини, написана під впливом російської пісні — „Как по морю, морю синему“.

Взагалі ж треба радіти, що наша обрядова музична література збільшується такими користними творами. Побажаєм, щоб автор інтенсійніше працював на швидкі аранжировки народної пісні, та частіше давав громадянству такі лагідні речі, як його колядки.

Видано останні дії колядки літографічним способом і дуже-дуже препогано з зовнішнього боку. Ціна (2 крб.) дуже висока.

О. Кошиць.

XVIII. Художні видання.

238 Листівки—вид. „Українського Літ.-Худ. Т-ва“.

239 Листівки—вид. „Жук“.

Листівки мають характер великої патріотичної: Тут портрет Т. Г. Шевченка, Ів. Франка, тут і герб славного війска запорожського, „правори з гербами Галичини, Київщини, з гаслом „Хай живе вільна Україна“ і т. п.

Любов до рідного краю—високе почуття і з'обов'язує патріота висловлювати свої думки ширим поетичним словом, гармонійними формами, яскравими фарбами, найкращою музикою...

А в тіх листівках немає ніякої вартості естетичної, жадного артистичного смаку.

Портрети Шевченка, Франка ображаютъ, бо виконані дуже неграмотно і грубо, а дівчина з жовто-блакитним прапором стилізована в характері шустовських етикеток.

Бідний жовто-блакитний кольор! Йому „патріотичні“ видавництва призначили ролю того алхімічного камінця, що мав на меті перетворювати навіть погані листівки в золото для них.

М. Бурачек.

XIX. Релігія та церква.

240 Ванькевич, Кс. свящ.—Проповіді до Українського народу на його рідній мові. Прокурів. 1917 р. Стор. 144, Ц. 1 руб. з пересилкою.

Двадцять чотирі проповіді, які подає автор в своїй книжці—є перша спроба видання кізанів для практичного вживання в церковній кафедри в автономній українській церкві. Змістом кожна проповідь цілком відповідає тій потребі або часу, коли вона має промовлятися. І свято, якому проповідь призначена, і пригода, з приводу якої проповідь сказана, освітлені дуже добре, і селянин, почувши проповідь рідною мовою, цілком зрозуміє все значення і того і другої, зрозуміє те, про що співає в своїх піснях Свята Церква, але незрозумілою словянською мовою.

Почувається великий патріотизм в проповідях, любов до рідного народу та до православної віри; в деяких проповідях (напр., в сьомій) автор дуже повстає проти переходу наших селян в католицтво, що має своїм наслідком денационалізацію, цілковите знищенні нашого народу, котрий не вміє ще одрізнати віри од нації.—Як слово „католик“ вживается тепер рівноважно слову „польк“, так слове „малоросс“ в протилежності „українцю“ вживается в значенні належності до московської державності. І на зорі нашого відродження духовенству слід було б звернути особливу увагу на цих „католиків“ та „малороссов“ та зясувати правдиве розуміння цих слів.

217

Загальний зміст збірника менш цікавий, ніж поодинокі проповіді. Тільки менша частина проповідів призначена святам та церковним подіям, як от на Різдво Христове, на Новий рік, в день св. Миколая та Арх. Михаїла, над небіжчиком-парафіяном, у Великий п'єст, у поминальну суботу, на храмовий день та інші. Останні проповіді—до цілком випадкових подій, та до того-ж ще по декільки проповідів на один випадок, напр., на похорони священика, три проповіді на посвячення та поновлення церкви, дві на посвячення хреста (фігури), дві на храмовий день, привітальні до архірея та до парафіян у новій парафії і т. и. Це вже реєкшн для невеличкого збірника, бо більш важливі події автор промінув. Нема також проповідів на евангельські тексти. Зате автор дає дві цікавих проповіді: па мітінгу в день Шевченкового свята та в день свята волі; за останні можна тільки дякувати шаповного пан-отця.

Але даючи такі проповіді, автор досі ще пік не може забути таких слів, як „Русь—Україна“ або „руський“ замість „Україна“ та „український“; та й взагалі можна стрінути чимало провінціалізмів в проповідях, як от „весь“—увесь, „мир“—світ, „піка“—спис, „змішник“—зрадник, „врода“—істота, „другий“—інший і т. и. Час-би вже уникнути провінціалізмів і писати загально українською літературною мовою; а вже хто буде вживати проповідів,—той сам зможе надати місцевого колоріту в устній промові.

Трохи неприємно вражає також і вживання слов'янської мови. Чому то так, що вся проповідь писана українською мовою, а біблійний текст неодмінно слов'янською мовою? Хоч-би вже з вимовою українською, а то й вимова московська,—це вже зовсім пікко, коли зараз іде навіть українізація усієї служби Божої.—Ta не дивлячись на невелике число проповідів і деякі хиби, цей збірник буде користним для духовенства, як зразок промов в церковній катедри українською мовою.

Свящ. Волод. Комінко.

Видавнича хроніка.

● Зменшення видавничої продукції. В звязку з новим побільшенням розцінок на друкарську працю, новим здорожанням паперу, грандіозним друком матеріалів до виборів в установчі збори, а також подіями останнього часу, в минулому місяці помітно підупала продукція наших видавництв. Більшість закінчує розпочаті видання й утримується починати щось нове. У Київі були навіть випадки, коли видавництво, не здобувши відповідного паперу для книжок, було змушено розсннати набор; або віддані в друкарню оригінали було одірано. В провінції поки що така криза не набрала собі ще гострого характеру, отже є чутки, що й там додруковують останні запаси паперу. В звязку з цим явищем помічаються й перші ознаки безробіття поміж друкарськими працівниками. Це почасти залежить що й від того, що з фронту повернулось чимало старих робітників,

218

яких однущено останніми наказами військової влади. Таким способом, ми стоймо перед примарою справжнього книжкового голоду і саме в той час, коли так сильно потрібє освіти наше воскресле село.

● Загальні збори товариства „Час“. 5-го листопаду скликано спішні збори співучастників Т-ва „Час“ для обміркування деяких значних видавничих справ. На зборах було ухвалено з першого січня 1918 року переняти видання „Нової Ради“ й реформувати її в велику щоденну безнафтійну газету з широкою інформацією. До редакційного комітету постановлено запросити Ан. Ніковського, С. Єфремова та О. Вечерницького. Газета має друкуватись ротаційною машинною.

● На тих же зборах ухвалено роспочати видавництво дитячих книжок, казок, малюнків, альбомів для розмальовування, та всяких інших матеріалів, потрібних для дошкільного виховання дітей. Цілий ряд ілюстрацій до казочек уже замовлено художникам О. Судоморі та І. Бурячку. Деякі казочки (в фарbach) заготовлено і вони незабаром підуть до друку.

● Постановлено також готовувати до видання твори Т. Шевченка та твори інших наших класиків.

● Товариство „Час“ ухвалило приняти до друку першу книжку поезій молодого поета Д. Загула

● Губерніальна Земська управа має незабаром видати брошуру „Про Контрольні Спілки годування корів“—К. Михайліока, а також плакат—„Що повинні знати і робити члени молочарських спілок.

● Часопис „Просвіттянин“ В близькому часі має вийти перше число місячника культури і освіти, що видаватиме Київська „Просвіта“. В першому числі мають бути статті С. Єфремова, В. Дурдуковського, В. Страшкевича, В. Корольова та інш.

● Українське Т-во Шкільної Освіти у Київі цими днями випускає з друку—„Рідні колоски“ читанка для молодших кл. гімн. ч. 1. О. Стешенкової; Задачник до сист. курсу арифметики. ч. 1. (для гімн. і вищ. поч. шк.) Н. Шульгиної-Іщук.

● Гурток учнів 2-ої Київської хлоп'ячої української гімназії готовить до друку перший літературно-технічний альманах.

● Проф. М. Грушевський цими днями випускає з друку свою книжку Хмельницькій у Переяславі (історичні образи); друкується IV ч. Все світньої історії (1789—1848).

● У Київі заснувалося Видавництво „Великден“, що має видавати книжки релігійного змісту, а також службу Божу українською мовою. В першу чергу видавництво має випустити Євангеліє та „Апостола“ для церковного вживання.

● Видавництво „Криница“ у Київі роспочало друкувати збірник віршів Ів. Франка—„Мій ізмарагд“, його ж—„Нарис українсько-русської літератури“. Теж видавництво готове до друку повне зібрання творів М. Коцюбинського.

● Видавництво Череповського у Київі друкує книжку прив.-доцента Огієнка, Ів.—„Українська культура за давні віки“.

● Товариство для підмоги літературі, науці і штуці готове до друку нове видання творів Карпенка-Карого. Видано буде літературну спадщину Карпенка (Ів. Тобілевича) в п'яти томах та кожну п'єсу окремо. (Н. Р.)

● Петербурзьке видавництво „Друкар“ перевезло до Київа свою друкарню й книжковий склад та книгарню і має продовжувати свою діяльність у Київі.

● Українське видавництво в Катеринославі готове до друку дальші випуски книжок для розмальовування під назвою „Малюйте діти“ і С. Русової—лекції про дошкільне виховання.

● В Херсоні заснувалось товариство під ім'ям „Українська Книгарня“. Мета товариства: розповсюджувати українську кооперативну і загально-освітню літературу, а також видавати книжки, маючи на увазі районом діяльності повіти: Херсонський, Дніпровський та Мелітопольський. (Н. Р.)

● Видавництво „Сіяч“ у Черкасах цими днями випускає багато книжок. Воно ж готове до друку твори Нечуя-Левицького—„Перші Київські князі“, „Татари і Литва на Україні“, „Унія і Петро Могила“, „Біда бабі Пелажці“, „Біда бабі Парасці“, „Голодному і ошеньки м'ясо“. Н. Романович—„Життя людське“. О. Левицький—Волинські оповідання, Полтавські оповідання, Шкільні спогади. Проф. Сумцова—Українські співци й байкари. Є. Ожешико—Хам. А. Синклера—Нетрі. Крім того перекладаються до друку на українську мову всі твори М. Гоголя і Тургенєва.

● Т. Колесниченко незабаром випускає з друку такі свої п'єси: Переполох,—ком. на 4 дії, Чад—драма на 5 дій, Контрібуція—комедія на 3 дії.

● О. Коннор-Вілінська незабаром випускає з друку п'єски для дитячих вистав:—1) У школі (на 1 дію), 2) Подруги (на 1 дію).

● В Чернігові друкується й незабаром вийде брошуря В. Модзалевського „Украинское искусство“ з малюнками д. Діденкою, які виповнені літографічним способом. Брошуря ця складається з фельєтонів, що були надруковані в часопису „Черніговський край“.

● В Петрограді друкується книжка В. Модзалевського й П. Савицького „Старий Черніговъ“. В цій книжці буде уміщено багато ілюстрацій і зразків українського мистецтва і старовини, котрі знаходяться в Чернігові.

Літературне життя.

(Звістки та чутки).

◀▷ Театральний відділ секретарства освіти виготовляє режисерський примірник „Наталки Полтавки“. Вступну статтю пише С. О. Єфремов; мізансцени—М. К. Садовський; проекти декорацій — М. Г. Бурачек.

◀▷ Видавництво „Міської Земської Газети“ взяло до друку в газеті ряд докладів, що були прочитані на 1-му Всеросійському з'їзді „Просвіт“, маючи на думці видати ці доклади окремим збірником. До збірника буде додано ще кілька статей і він, таким способом, має стати першим справочником для товариств „Просвіта“.

◀▷ Гуртком українських письменників готується до видання Коротка українська енциклопедія.

◀▷ Прив.-доцент К. Широцький закінчив свою роботу про культурний побут на Україні в XVII—XVIII століттях. Праця має показати

весь побут в деталях тодішнього життя,—отже: одежду, будівлі, літературний матеріал, пісні, прикраси, орнамент, малюнки і т. п. Видання цієї розвідки матиме численні ілюстрації. (Н. Р.)

« Відома письменниця Л. М. Старицька Чернигівська закінчує нову п'єсу на 4 дії під назвою „Право на життя“. П'єсу запропоновано для постановки в театрі М. Садовського.

« Та-ж письменниця з доручення М. Садовського підготовляє для постановки текст п'єси д. Барвінського „Павло Полуботок“, що була написана в Галичині і потрібue певного погладження мови.

« Комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва на Чернігівщині видає літографські картки невеликого розміру із зразками української архітектури і іншої старовини. Таким чином Комітет гадає поширити серед громадянства замилування до пам'яток рідної старовини і мистецтва і тим виповнити краще свої завдання. Крім того, Комітетом знайдені в губерніальній типографії де-які старі літографські каміння (наприклад—Козелецького собору, 1870-х років), з яких він теж видаватиме відбитки. Коло Комітету з'організувався невеликий гурток художників, працюючих коло цієї справи, се б то д-ка Діденко, д-рі Бутник, Миткевич, Богуславський та інші. Комітет має мету видавати картки серіями під номерами.

« Проф. Є. Тимченко виготовив підручник української мови для гімназій (фонетика, морфологія, теорія, аналіз речения, синтакса, орфографії і т. п.).

« Є. Чикаленко готує третє видання своєї книжки „Розмова про мову“. (Н. Р.)

« С. Єфремов має зібрати для окремого видання свої спогади й характеристики українських письменників та діячів. (Н. Р.)

« А. Ніковський готує до друку свої „Літературні етюди“, в які увійдуть нариси про С. Васильченка, М. Філянського, М. Вороного, Лесю Українку, а також статті про стиль В. Винниченка, про нашу історичну белетристику, про смерть у творах деяких письменників. (Н. Р.)

« Молодий поет д. Загул виготовив цілий том перекладів на українську мову відомого російського лірика Бальмонта.

« С. Васильченко готує до друку нове видання своїх творів.

« Відомий український музик A. Кошиць виготовив для друку новий десяток пісень.

« В ч. 23 „Ізв. Херс. У. Земства“ передруковано з „Рідного Слова“ вірш Христі Алчевської: „Народний марш“.

« В ч. 25 передруковано з „Народової Волі“ статтю П. Христюка: „Пам'яти великого страдника за народ—Івана Франка“.

« В ч. 32 надруковано статтю Ів. Челюка: „Федерація“. Там-же—передр. з „Укр. Слова“ ст. Никона, Епископа Єписейського: „Українкам“.

« В ч. 36 передруковано: з „Н. Ради“ ст. Олени Северіяна: „Вільне козацтво“; з „Н. Ж.“—І. Шаблі-Пушкарівського: „Рідна Мова“.

« В ч. 41-му з „Нар. Волі“ ст. М. Грушевського: „Мусимо взяти на розум“. Там же—уміщено вірш Олени Журлової—„Звідкіль прийшли і як посміли“.

« В ч. 42-му передр. з „Нар. Волі“ поезії Г. Чупринки: „Рідні Motivi“. Там же—статті Г. Якименка, Учителя й Ів. Челюка.

« В ч. 26 „Голоса Крестьянин“ (в Луганську) вміщено ст. д. Шифого: „Син кріпака—борець за волю“.

« В ч. 76 „Черн. Земск. Газети“ надр. ст. В. Еланського: „До моменту“.

« В ч. 68 „Война свободной Россії“ вміщено вірш В. Тарноградського: „Вкраїно“; в ч. 81 надруковано ст. С. Полуботка: „Іраця провінційної комісії“; в ч. 78—вірш Є. Гука: „Україні; в ч. 80—вірш Вас. Станка: „Ранком Волі“.

« В ч. 32 „Вести. Кілійського Воєнного Комітета“ вміщено вірш Павла Мазюкевича: „Клич“; в ч. 34 передруковано з „Нар. Волі“ вірш Г. Чупринки: „Вільна Громадянка“; в ч. 49 вміщено вірш Олени Журлової: „Орел, якого ви тримали“.

« В ч. 5—6 „Голоса Минувшаго“ вміщена ст. І. Житецького: „Професорська діяльність Н. И. Костомарова“, та „Неизданная глава изъ автобіографії Н. И. Костомарова“.

« В ч. 121 „Ізв. Армейск. комітета XI армії“ уміщено вірш д. Савицького: „Привітне слово“

« В ч. 173 „Народной Жизни“ (Катеринослав) В. Ст—ий умістив рецензію на книжку Івана Манжури „Трьомейн Богатирь“; в ч. 174 уміщено ст. П. Коробчанського: „Що таке кооперація“. а в ч. 192 уміщені статті Н. Махінка і Т. Романченка.

« В ч. 178 газети „Земля і Воля“ (Харків) надруковано два вірші Василя Чумака: 1) Не вам, 2) Далі!

« В ч. 194 газети „Ізвѣстія Юга“ (Харків) передруковано з „Народної Волі“ вірш О. Олеся: Той день, що ждали ми віки.

« В ч. 5 газети „Пролетарская Мысль“ (Київ) надруковано статтю І. Куліка: Хто централісти.

Листування редакції.

— Переяслав. П. Бор—му. Словників Спілки та Уманця й проф. Тимченка в продажу немає.

— Ростов. Є. Т—ку. Вам послано два листи.

— О. Жихаренкові.—Дивуємось з вашого незадоволення, ралімо познайомітись з літературними звичаями та законами. Думаємо, що гімназістам треба спочатку вивчитись, а потім вже братись до літературної творчості.

— Переяслав Я. Кер—зу. Вам послано картку.

— Кишинів, П. А. та іншим. Про передплату на „Книгарь“ р. 1918 погляньте оповістку на останній сторінці.

— Тиберію Горобцеві.—Треба було-б з Вами переговорити особисто.

— Стокгольм. М. З.—Дуже просимо дати для журналу огляд видавничої продукції, в формі статті на 150—200 рядків. Вам послано листа.

— Лубни. Протоієїві С. Ж—му. Вашого листа передано панотцеві Хоменкові.

— Винница, Протоієюю Ю. С—ому. Дякуємо, просимо написати на книжки Є. С. Вам послано картку.

— Чернігів. О. О. С—у. Про природознавство не шде, за решту дякуємо, буде надруковано.

До видавництв та видавців.

Редакція „Книгаря“, вважаючи до конче потрібним подати в дальшому числі огляд видавничої продукції за перший рік вільного українського слова, уклінно прохач всі наші видавництва та окремих видавців, що друкували на Україні і по-за межами її якісні українські або в справах українських видання, надіслати редакції найпізніше—до 12 грудня список виданих книжок, брошур, листівок тощо, зазначивши, в якій кількості вони були видані. Такі данні будуть мати велике значення для історії нашого друку.

На підставі закона 20 березня 1911 року передруки з „Книгаря“, без означення джерела, заборонено.

Видавець—Т-во „Час“.

Редактор—В. Старий.

Покажчик авторів, що писали в I—IV числах „Книгаря“. За 1917 рік, було уміщено статті та замітки:

- Богацького, П.—Сторінка 31, 57, 71, 129, 135, 188, 213.
- Бурачека, М.—Ст. 93, 138, 140, 195, 217.
- Бурчака, Л.—Ст. 143.
- Вечерницького, А.—Ст. 3, 20, 25, 76, 189, 190, 192, 199.
- Волоха, С.—Ст. 198.
- Волошинова, О.—Ст. 70, 79, 126.
- Гая, П.—Ст. 15, 20, 29, 36, 149, 191, 209, 215.
- Грабенка, А.—Ст. 192.
- Гордієнка, М.—Ст. 67,
- Діхтяри, О.—Ст. 28, 30, 75, 134, 138, 150, 196.
- Дорошенка, Д.—Ст. 12, 13, 61, 68, 83, 141, 183.
- Дорошкевича, Б.—Ст. 146,
- Дорошкевича, Ол.—Ст. 64, 67, 117, 132, 183, 187, 191.
- Дмитренка, Г.—Ст. 171.
- Дубровського, В.—Ст. 23, 24, 25, 63, 65, 68, 118, 199.
- Дубровської-Трикулевської, Н.—Ст. 36,
- Дурдуковського, В.—Ст. 72, 74, 135, 192, 195, 214.
- Д—кого, В.—Ст. 35, 90, 151, 211, 212.
- Ефремова, С.—Ст. 14, 16, 18, 52, 61, 82, 121, 126, 175, 196, 198, 199.
- Жученка М.—Ст. 14, 24, 61, 65, 118, 143.
- Зайцева, П.—Ст. 210.
- Зерова, М.—Ст. 206.
- Ішуніної, М.—Ст. 54,
- Корния, В.—Ст. 21, 25, 81, 82, 129, 190.
- Корольова, В.—Ст. 21, 23, 66, 123, 185, 190.
- Кошиця, А.—Ст. 75, 92, 155, 216.
- Лелицького, М.—Ст. 92.

223

- Левицького, Ор.—Ст. 85, 117, 120, 184.
- Лоського, К.—Ст. 189.
- Лотоцького, О.—Ст. 125.
- Лукасевича, Є.—Ст. 33, 147, 148.
- Мицюка, О.—Ст. 17, 32, 62, 81, 122, 124, 185.
- Михайловича, П.—Ст. 19, 70, 151, 153, 213.
- Модзалевського, Б.—Ст. 115, 182, 185.
- Ніковського, Ан.—Ст. 83, 107, 154, 200.
- Олеся, О.—Ст. 149,
- Павловського, М.—Ст. 12, 22, 69, 80, 84, 142.
- Паночіні, С.—Ст. 73, 134,
- Петрушевського, В.—Ст. 147.
- Погорізка, Н.—Ст. 37.
- Пожарського, П.—Ст. 187.
- Порша, М.—Ст. 66, 69.
- Ревуцького, Д.—Ст. 137.
- Редакційні.—Ст. 1, 5, 11, 49, 56, 105, 169, 181.
- Русової, С.—Ст. 30, 74, 76, 137, 194, 195, 196.
- Саловського, М.—Ст. 153, 215.
- Свенціцького, І.—Ст. 144.
- Сірого, Юр.—Ст. 29, 32, 141.
- Срібллянського, М.—Ст. 21.
- Старого, В.—Ст. 35, 91, 128, 212, 213.
- Старицької-Чернахівської, Л.—Ст. 13, 89, 126, 212.
- Тимченка, Є.—Ст. 6.
- Тищенка, Юр.—Ст. 22.
- Хоменка, В.—Ст. 155, 217.
- Черкасенка, С.—Ст. 87, 119, 208.
- Шаповалі, М.—Ст. 24, 69, 90.
- Широцького, К.—Ст. 33, 34, 86, 148, 204.
- Шульгіна, Ол.—Ст. 197.
- Шульгіної-Іщук, Н.—Ст. 26, 130.
- Яковleva, A.—Ст. 16, 187.
- Яновича, А.—Ст. 144, 178.

Періодичні видання, що надійшли до редакції часопису „Книгарь“ за листопад.

- 4) „Київська Земська Газета“. Щотижневе видання Київського Губ. Земства. 1917 р. висilaється по Київщині дурно.
- 5) „Українське Пасішництво“. Український ілюстрований Пасішницький часопис. Виходить щіль на місяць. Київ. 1917 р. Передплата з 1-го вересня до кіння року 1 р. 50 к. з пересилкою.
- 7) „Комашня“ („Муравейник“). Ілюстрований кооперативний тижневик—видання Київського Союзу Уст. дрібн. кред. № 43—44. Ціна на рік 3 карб.
- 9) „Шлях“—орган незалежної думки—місячник літератури, мистецтва та громадського життя. Ч. 8—Виходить у Київі. Передплата на рік 15 карб.
- 11) „Українець“—ва Зеленому Клині. Тижневик. Виходить у Владівостоку. Ціна окрем. числа 5 коп.
- 12) „Ізвістія Юга“—органъ Харьк. Сов. Рабоч. и солдат. депутат. Виходить в Харькові. Ціна на 3 місяці 9 руб.
- 13) „Народне діло“—газета народних організацій Радомисль. повіту. Виходить тричі на тижд. Радомисль на Кіївщині. Передплата на місяць 1 карб.
- 14) „Прилуцька думка“—газета, виходить не менше разу на тиждень Прилуки на Полтавщині. Передплата на 1 місяць 70 коп.
- 16) „Черніговская Земская Газета“—Ізданіе Черн. Губерн. Земства. Ціна окремого числа 4 к.

224

- 17) „Селянська Спілка“—орган Полт. Губерн. Ради Сел. Депут. Виходить кожен вівторок. Полтава. Передплата до кінця року 2 карб.
- 18) „Наша Спілка“—народня газета. Виходить 3 рази на тиждень. Газета освітлює інтереси трудівничого селянства, робітників та коопераційного життя. Вих. у Ромнах на Полтавщ. Ціна окрем. числа 10 коп.
- 19) „Селянська Думка“—Виходить у Бердичеві двічі на тижд. Передплата на місяць 1 кар.
- 20) „Липовецькі Вісти“—Виходить 3 рази на тиждень в Липовці. Передплата на місяць 75 к.
- 21) „Воля“—Орган Укр. Соц.-Дем. Роб. Парти. Виходить що-тижня в Київі. Передплата на місяць 2р. 50 коп.
- 22) „Вісти Ради Селянських Депутатів“—тижнева селянська газета вих. у Сквирі. Передплата на місяць 50 коп.
- 23) „Черноморець“—виходить що-тижня у Катеринодарі. Передплата до кінця року 3 карб.
- 24) „Зоря“—часопис що-тижневий, вих. у м. Широкому, Херсонськ. губ. № 16—17. Передплата на 1 місяць 30 коп.
- 25) „Газета Гадяцького Земства“—виходить двічі на тиждень в Гадячі.
- 26) „Вільне Життя“. Газета що-тижнева. Вид. Укр. Громади у Тіфлісі. Передплата на 1 місяць 60 коп.
- 27) „Вільна Україна“. Виходить в Умані. Ціна окремого числа 10 коп.
- 30) „Літерат.-Наук. Вістник“. Український місячник літератури, науки й громадського життя. Кн. IV. 1917 р. Окрема книга 3 руб.
- 31) „Район“—двохтижневий політично-економічний і літературний часопис. Вих. в Ставрополі на Кавказі. Передплата на місяць 35 к.
- 32) „Рілл“—хліборобсько-кооперативний ілюстрований часопис. Вих. в Київі. Число 3 (листопад). Передплата до кінця року 1 р. 50 к.
- 33) „Рідне Слово“—газета, виходить що-тижня. Харків. Передплата до кінця року 3 р. 50 к.
- 34) „Канівські Вісти“—освідомлюючий політичний, економічний та літературний листок. Вих. чотири рази на місяць. Канів. Передплата на місяць 40 коп.
- 35) „Козацька Думка“—українська військова газета. Вид. 26 військ. корпуса. Передплата на місяць 50 коп.
- 36) „Селянський Голос“—що-тижнева газета. Вид. Повітов. Коміт. Всеукр. Селянськ. Спілки. Могилів—Подільський. Передплата до кінця року 5 карб.
- 37) „Вільна Українська Школа“—орган Всеукраїнської Учительської спілки. Київ. Ціна окремого числа 1 кар. 50 коп.
- 38) „Україна“—військова газета, виходить двічі на тиждень. Вид. Українського Комітету Румунського фронту. Передплата на місяць 2 карб.
- 39) „Чернигівський край“—щоденна вечірня газета. Передплата на місяць 3 руб.
- 40) „Остерські хвили“—щотижнева газета. Остер на Чернигівщині. Передплата на 3 місяці 1 р. 80 к.
- 41) „Читатель“—двохтижневий бібліографічний журнал. Москва. Передплата на рік 6 руб.
- 42) „Боротьба“—Орган центр. Комітету Укр. Н. С.-Р. Вих. 1 раз на тиждень, ц. окр. числа 20 к.
- 43) „Гедз“—український сатирично-гумористичний двохтижневик. Чис. I—III. Київ. Тимчакова передплата 5 руб.
- 44) „Школа і життя“—двохтижневик. Видання „Юнацької Спілки“ у Сквирі. № 1. Передплата до кінця року 2 рублі.
- 45) „Село“—газета. Вид. учительської й селянської повітових спілок у Сквирі. Ціна окремого числа 10 коп.
- 46) „Нова Громада“—щоденна соціалістична газета. Видає—Рада Слобідської України у Харькові.
- 47) „Будян. Сатиричний тижневик“, вих. у Київі, ціна окр. числа 85 коп.

Зміст літературних журналів.

Літературно-Науковий Вістник.—Місячник, ик.

4. Київ. Зміст: Гр. Григоренко—Одна ніч; П. Стебницький—Ріг Вернігори; Г. Чупринка—Крик і спів; В. Винниченко—Записки Кирпата Мefistoфеля; С. Русова—Поезія самітності; Д. Загул—З рідного поля; Любов Яновська—Мій роман; Олена Журліва—Л. С.; Мих. Мочульський—Дебют Марії Проскурівни; П. Тичина—Десь надходила весна; Мих. Могилянський—Образки з життя; П. Гай—Тайна кохання; В. Садовський—На повороті; Д. Пісочинець—На чужині; Н. Романович-Ткаченко—В країні горя й руйни. Бібліографія. Оголошення.

- „Шлях“. Місячник, ик. 8. Ред. Х. Коломійченко; Київ. Зміст: Артур Шніцлер—Зелена папуга, малюнок на 1 дію в пер. Миколи Вороного; Гнат Хоткевич—Авірон, Біблійна повість, докінчене; Грицько Чупринка—В темну віч; О. Слісаренко—1) На чужині, 2) єсть квіти закохані в сонце, 3) Глетчери, 4) О, радість дум моїх; Антін Павлюк—На шляху; К. Тетмайер—Поезії в прозі з польської перекл. А. Павлуськ; Х. Майстренко—З моря огня і крові, (з військового щоденника на фронті); П. Тичина—Дума про трьох вітряків; М. Янчук—Народня Кобзарська поезія, стаття; Хведір Коломійченко—Шлях соціалізму. Псіхологія несміливих. Воля народу; Бібліографія; М. Шаповал—Лісові ритми; „Вільна Українська Школа“, журнал; „Гедз“, гумористично-сатиричний орган.

Нові видання (1917 р.), надіслані до редакції „Книгаря“.

266 Агіенко, О.—Революція духа (з приводу реформи церкви). Вид. „Шлях“, № 6. Київ. Ст. 11. ц. 25 к.

Бунін, Іван.—„Псальма“ І. Лі Іонас. „Бюльгія“. Переклад Жихаренка. м. Куп'янск. Харьк. губ. Видання друге. Верніковського, 1 17 р. Ст. 15. ц. 20 к.

„Будні“—Збірник першій оповідань, перекладених з чужих мов. Видавниче т-во „Час“ у Київі. Ст. 160. Ціна 2 р. 25 к.

Вержбицький, Ор.—Промова та програма. Верходніпровське. 1917 р. Ст. 14. Ціна 25 коп.

270 Гордієвський, М.—Федерація (науково-популярний нарис). Одеса. Ст. 24. ц. 35 коп.

Граматка (український букварь) з малюнками. Склад Норець. Вид-во Є. Череповського. 1917 р. Київ. Ст. 48. ц. 60 к.

Грінченко, Борис.—На роспутті. Повість. Київ. 1917 р. Ст. 248. ц. 2 карб.

Грінченко, Б.—Павло хлібороб (легенда). Вид. „Сіяч“ у Черкасах. 1917 р. Вид. четверте. Ст. 23. ц. 40 к.

Грінченко, Б.—Сам собі пан. Оповідання. Київ. 1917 р. Ст. 22. Ціни немає.

275 Грох-Грохольський, Ю.—Російсько-Український словничок граматичних термінів. (Додаток до „корот. початк. грамат.“) Козятин. 1917 р. Ст. 15. ціни немає.

Грушевський, М.—Всесвітня історія в короткім огляді. ч. I. Петроград. 1917 р. Ст. 221. ц. 1 р. 75 к.

Грушевський, М.—Всесвітня історія в короткім огляді. ч. III. Київ. 1917 р. Ст. 144, ціна 2 р. 50 к.

Грушевський, М.—Про старі часи на Україні. Коротка історія України (для первого початку). Видання друге. Київ. 1917 р. Ст. 162, ц. 1 карб. 60 коп.

Гулак-Артемовський, П.—Твори. Вид. „Сіяч“ Черкаси. 1917 р. Ст. 28. ц. 50 к.

280 Два зїзди „Просвіт“ Васильківського повіту 4го і 25 червня р. 1917. Біла-Церква. 1917 р. Ст. 20. Ціни немає.

Доде, Альфонс.—Старі. Переклали Гуля і Жихаренко. м. Куп'янск на Харьк. 1917 р. Ст. 11, ц. 20 коп.

Дома і на людях. (300 гуморесок і афоризмів). Упорядкував В. С. Видавництво „Сміх“. Київ. Ст. 128. Ціна 1 карб.

Драгоманів, С.—Біржі праці. Київ. Вид. „Робітничої газети.“ Ст. 11. ц. 15 к.

227

Дубровський, В.—Московсько-Українська Фразеологія. Видавництво „Рідна Мова“ у Київі. 1917 р. Ст. 145. Ціна 4 р. 50 к.

285 Думи Кобзарські. Видавн. „Сіяч“. №3. Черкаси. 1917 р. Ст. 100, ц. 75 к.

Єфремов, Сергій.—Історія Українського письменства. Вид. „Вік“ у Київі. 1917 р. Ст. II+460+XVI. ц. 5 карб.

Захаренко, К. і Левінський, Ф.—Порадник як заснувати громаду чи гурток, і як в них проводити працю. Вид. Укр. Військ. Коміт. Зах. Фронту. 1917 р. Мінськ. Ст. 12. Ціна 5 коп.

Ілюстрована коротка географія України. 1-а частина. З Рудницького переробив С. Я. Вид. ПІ з додатком термінологічного словника. Вид. т-ва „Вернігора“ у Київі 1917 р. Ст. 36. Ціни немає.

Королів, В.—Як вибирати коня. Вид. Київ. Губ. Земства. 2-е вид. з 16 мал. ст. 32, ц. 45 коп.

290 Коваленко, Грицько.—Українська історія. Вид. Є. Череповського у Київі. Видання третє, доповнене. 1917 р. Ст. 212, ц. 2 р.

Комунальна програма.—(Проект Київ. Орг. У. С.-Д. Р. П). Вид. Київськ. комітету У. С.-Д. Р. П. 1917 р. Ст. 13. ц. 15 к.

Кононенко, М. С.—Хвилі. Книжка перша. Полтава. 1917 р. Ст. 160. ц. 1 р. 50 к.

Коротенька початкова граматика української мови. Частина етимологічна. Склад та видав Ю. Грох-Грохольський. Козятин. 1917 р. Ст. 66, ц. 1 р. 50 к.

Липа, Іван.—Казки про волю. Н. Чайка Небога. Вид. „Народний Стяг“. ч. 6. Одеса, 1917 р. Ст. 24. ц. 25.

295 Його-ж.—Казки про волю. Н. Юрісів сад. Вид. „Народний Стяг“. ч. 7. Одеса, 1917 р. Ст. 22, ц. 25 к.

Липа, Юрій.—Союз визволення України. Вид. „Народний Стяг“. ч. 8. Одеса. 1917 р. Ст. 30. ц. 25 к.

Левицький, М.—Десять заповідів матерям. (плакат). Вид. „Село“, Вінниця. ц. 10 к.

Левицький, М., лікарь.—Десять заповідів здоровля. (плакат). Вид. „Село“ у Вінниці. Ціна 10 коп.

Левитський, Микола.—Туга України. (дума). Єлісаветград. Вид. „Спілка“. 1917 р. Ст. 15. ц. 15 к.

300 Левенко, Ш.—Чому ми хочемо самостійної України. Друге розш. видання. Накладам вид. „Політична Бібліотека“. Київ—Стокгольм—Львів. 1917 р. 159 ст. ц. 80 к.

228

Левеню, Ш. — Якої нам треба самостійної України? Вид. „Політична Бібліотека“. Київ-Львів. 1917 р. Ст. 49. ц. 5 к.

Лещинський, Р. — лікарь. — Бережіться сіфілісу! (плакат). Вид. „Село“. Вінниця. ц. 10 к.

Лободовський, М. — Дітські пісні, казки й загадки. Вид-ня Укр. т-ва Шкільної освіти. Київ. 1917 р. Ст. 130. ц. 1 карб.

Магміт, Богдан. — Сучасні українські політики. I. На вершинах політичного проводу (спроба характеристики посла Костя Левицького). Каїв-Львів. 1917 р. Вид. „Політична бібліотека.“ Ст. 31, ц. 50 к.

305 Його-ж. — Сучасні українські політики. II. Півсонар маєстат. (Спроба характеристики посла Юліана Романчука). Київ-Львів, 1917 р. Вид. „Політична Бібліотека“. Ст. 16. ціна 50 к.

Малюйте, діти! Книжка 1. Українське видавництво в Катеринославі, № 25. Ціна 80 коп.

Мамін-Сібіряк. — Сіренка шийка. Переклад Титаренко. Видавниче Т-во „Волошки“. Київ. 1917 р. Ст. 23. Ціни не зазнач.

Мандес, Катюль. — Поезії в прозі. Переклад і передмова Миколи Вороного. Вид. „Шлях“ у Київі. 1917 р. Ст. 24, ц. 40 к.

Мандрика, М. — Пісні про Анемону. Перший том поезій. Київ. 1917 р. Ст. 176. Ц. 2 р. 40 к.

310 Мандрика, М. — З книги гніву. (З другого тома поезій). 1917 р. Радомишель. Ст. 28. Ц. 45 коп.

Манжура, Іван. Трьомсии Богатирь. (Казка) з малюнками худ. І. Степенка. Катеринослав, 1917 р. Ст. 72. Ціна 80 коп.

Меморіал Української Соц.-дем. партії Австрії інтернаціональному соц. Бюро. Вид. „Робіт. газети“. Київ. 1917 р. Ст. 23. ціна 35 к.

На порозі нового життя. Нап. Волод. Гут Ковалев. Вид. Мог.-Под. Української Громади. № 1. Мог. Подільський. 1917 р. Ст. 21. Ціна 15 коп.

„Навіщо потрібні мітки високої води та як їх робить“. Вид. Катериносль. „Просвіти.“ 1917 р. Ст. 6. Василеється даремно.

315 Народні мелодії. З голосу Лесі Українки записав і упорядив Клемент Квітка. Київ, 1917 р. Ст. 128. ц. 2 р. 50 коп.

Невинський, Ол. — Про бжіл. Вид. „Українська Бжола“. Валки. 1917 р. Ст. 22. ц. 15 к.

О. М. — На порозі світових подій. Вид. Культ. — Просв. Комісії Вс. Ради Військ. депутат. № 3. Ст. 16. ц. 20 к.

Огієнко, І. І. — Вчімосья рідної мови (нариси про мову українську). Вид. Череповського у Київі. 1917 р. Ст. 32. ц. 40 к.

Огієнко, І. — Рідна мова в українській школі. Вид. Череповського у Київі. 1917 р. Ст. 32. ц. 40 к.

320 Одривний календарь на 1918 рік. Видавниче т-во „Час“ у Київі. Ціна 2 р. 75 к., з спинкою 3 р.

О, Коннор-Вілінська. — Марусіна Ялинка. (Різдвяна п'єсса для дітей). Київ, 1917 р. Ст. 11. Ціни немає.

Олійник, В. — „Якої нам треба школи“. Доклад, прочит. на з'їзді вчит. Бердянського повіту 16 квітня 1917 р. Вид. Т-ва „Просвіта“ у Бердянському. Ст. 20, ц. 15 к.

Пісні. — Вид. Укр. Куб. Т-ва „Про-світа“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 8. ц. 5 к.

Пісні волі. Вид. Мог.-Под. Укр. Громади. № 2. 1917 р. Ст. 14. Ціна 10 коп.

325 Поліщук, Клим. — Співи в полях. Вид. „Український Голос“ у Валку. Ст. 23. ц. 45 коп.

Пригоди Робінзона Крузо. Частина перша. Перекл. В. Отамановський. Вид. „Вернігора“ у Київі. 1917 р. Ст. 45. Ціна один коповик.

Приказки Євгена Гребінки. Вид. „Сіяч“ в Черкасах. № 2. 1917 р. Ст. 31. ц. 30 к.

Про земельну справу і заснування Селянської Спілки. Нап. Вол. Ковалев. Вид. Пов. Ком. Сел. Сп. у Мог.-Под. № 2. Ст. 12. Ціни немає.

Прозьба коня. (плакат). — Вид. „Село“ у Вінниці. ц. 10 к.

330 Проповіді до українського народа на його рідній мові. Уложив священик Ксенон-фонт Ванькевич. Проскурів. 1917 р. Ст. 144. ц. 1 карб.

Протоколи і постанови першого Могилів—Подільського Повітового Селянського з'їзду 23-24 квітня 1917 р. Вид. Мог.-Под. Пов. Ком. Всеук. Сел. Спілки. № 1. Ст. 24. Ціни немає.

Рклицкій, С. — Къ вопросу о церковной автономії України. Кременчугъ. Ст. 7. Ціна 30 коп.

Русова, С. — Що то в автономно федераційний лад. Видання Т-ва „Стара Громада“, № 1. Київ. 1917 р. Ст. 40. ц. 60 к.

Садовський, В. — Капіталізм і соціалізм. Видавн. „Дзвін.“ Київ-Харків. 1917 р. Ст. 27. Ціна 40 коп.

335 Сиротенко, Павло. — Де повинна вирішатись земельна справа. Вид. друге, виправлене. Полтава. 1917 р. Ст. 24, ц. 20 к.

Сиркинъ, Н. С. — Наша позиція въ Украинской Центральной Радѣ. Вид. Т-ва

„Фарнъ-Фолкъ“. Київ. 1917 р. Ст. 60 ін 8, ц. 1 р. 25 к.

Старицька-Черняхівська, Л.—Каїн та Авель. Київ. 1917 р. Ст. 16. ц. 25 к.

Статут Омської Укр. вільної громади. Омськ. 1917 р. Ст. 16. Без ціни.

Стефаник, Василь.—Новина та інші оповідання. Вид. „Дністер“. Новоросійськ. 1917 р. Ст. 15. ц. 12 к.

340 Стеценко, К.—„Українська пісня в народній школі“. Доклад на з'їзді учителів народних шкіл Ямпільського повіту на Поділлю 25—IV—1917 р. Вінниця. 1917 р. Ст. 8. ц. 30 к.

Терниченко, А.—Кривди українського хлібороба. Т-во „Український Агроном“. № 18. Серія соціально економична. Лубні. 1917 р. Ст. 22. ц. 20 к.

Товстоног, Віталій.—Товариш Пролітайло. Комедія жарт на одну дію. Сімферополь. 1917 р. Вид. „Атось“. Ст. 16. Ціна 30 к.

Українські Казки. Випуск 1-й. Зредагували В. Винниченко і Юр. Сірий. Вид. „Дзвін.“ Київ—Харків. Ст. 23. Ціна 40 коп.

Український Букварь.—Уложила комісія „Кубанського Українського Т-ва Шкіл. Освіти“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 32. ц. 35 к. в оправі 50 к.

345 Федорченко, Ів.—Летюча зоря. Сыпівомова про часи революції 1905—1908 років. Київ. 1917 р. Укр.-руське книгарство „Гасло“. Ст. 23, ц. 40 коп.

Хоткевич, Гнат.—Авірон. Біблійна повість. Вид. „Шлях“, № 5. Київ. 1917 р. Ст. 79. ц. 1 р. 80 к.

Черкаський, М.—Національне питання в Росії. Видання С. У. А.-Ф. № 6. Київ. 1917 р. Ст. 16, ц. 25 к.

Шевченко, Т.—Сон. Вид. Кубанськ. Укр. Т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 15. ц. 10 к.

Його ж.—Царі. Вид. Куб. Укр. Т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 24. Ціна 12 к.

350 Його-ж.—Саул. Вид. Куб. Укр. Т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 5. Ціна 3 коп.

Його-ж.—Бретик або Іван Гус. Вид. К. У. Т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 15. ц. 8 к.

Його-ж.—Кавказ. Вид. К. У. Т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 6. Ціна 3 к.

Його-ж.—Розрита могила. Вид. Куб. Укр. Т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р. Ст. 2. Ціна 2 к.

Ще не вмерла Україна!—Збірка патріот. і революц. пісень. 1917 р. Омськ. Омська Укр. вільна громада. Ст. 20, ц. 20 к.

355 Що таке державна влада. Вид. Т-ва „Воля“ у Вінниці. 1917 р. Ст. 35. ц. 40 к.

Як жив український народ.—(Коротка історія України). Вид. Куб. Укр. Т-ва „Просвіта“. Катеринодар. 1917 р. ст. 48. ц. 25 к.

Як заснувувати Українські Селинські спілки. Нап. П. Адаменко. Вид. Ком. Повіт. Сел. спілки у Мог.-Под. 1917 р. Ст. 8. Ц. 5 коп.

358 Яких законів на землю бажали селянські посли Державної Думи—„трудовики“. Вид. Могилів-Подільської Укр. Громади. № 3. Мог.-Под. 1917 р. Ст. 10. Ц. 8 коп.

Видавництво „СМІХ“ випустило збірку
300 гуморесок (анекдотів) та афоризмів
під назвою

„Дома й на людях“

128 стор. мал. формату ціна 1 карб.

Головний склад видання Крамна Комора
Т-ва „ЧАС“, Київ, Володимирська, 42.

Приймається передплата на газету

„НАРОДНЕ ДІЛО“

Виходить тричі на тиждень. Передплата на 3 місяці 3 карб.

Адреса: Радомисль на Київщині, Управа Народного Господарства.

Редактор А. Нечипоренко.

Приймається передплата на тижневик

„СЕЛЯНСЬКА СПІЛКА“

Адреса редакції і контори: Монастирська вул. № 6.
(бувша Губернська Землеустр. Комісія).

Продовжується передплата на 1917 рік
на ілюстрований кооперативний тижневик—видання Київського Союзу Ует. дріб. кредиту

„КОМАШНЯ“ („МУРАВЕЙНИКЪ“)

з ч. 8 с. р. тижневик видається на українській мові.

Ціна на рік 3 карб.

Адреса: Київ, Інститутська 3, С. У. Д. К.

Приймається передплата на український Сатирично-Гумористичний двохтижневик

„ГЕДЗ“

Тимчасова передплата 5 карб.

Адреса редакції: Київ, Рейтерська 20, пом.
14. Тел. 15—82.

Приймається передплата на газету

„СЕЛЯНСЬКА ДУЖКА“

Газета виходить двічі на тиждень.

Передплата на три місяці 2 руб. Адреса:
Бердичів, Просвіта.

Видає Бердичівське Інформаційне Бюро.

Приймається передплата на тижневу газету

„Селянський голос“

Передплата до кінця року 5 карб.

Адреса: Могилів-Подільський, Канц. Повіт Народ. Управи.

Редакція Комітет.

РОБІТНИЧА ГАЗЕТА

Центральний орган Укр. Соц. Дем. Робіт. Партиї.
Умова передплати:

на 1 міс.—3 карб. 25 к., до кінця року 13 карб.

Редакція: Київ, Михайлівська 35, пом. 1.

Редактор приймає од 12 до 2 год. дня. Контора
там же, одчинена щодня од 10 до 5 вечора.

КРАМНИЦЯ

„ЧАС“

постачає всі українські видання
Київ, Володимирська 53.

Приймається передплата на щомісячний Український Ілюстрований Пасішницький часопис

УКРАЇНСЬКЕ ПАСІШНИЦТВО.

Передплата з 1 вересня до кінця року 1 р. 50 к.
з пересилкою.

Адреса: Київ, Фундулієвська, 27.

Редактор—видавець Є. Архіленко.

Видавництво „ЧАО“ у Київі
випустило з друку збірник перший

„БУДНІ“

оповідання перекладені з чужих мов.

Ціна збірника 2 р. 25 к.

Склад видання—Крамна Комора Т-ва „Час“
(Володимирська 42).

Видавництво Київського Губерніального Земства
випустило з друку брошурку ветеринарного лікаря В. Корольова.

„ЯК ВИБІРАТИ КОНЯ“

Видання 2-е, виправлене автором, з 16 малюнк.
ціна 45 к.

Склад видання Крамна Комора т-ва „Час“
у Київі.

Приймається передплата на тижневий журнал

„БУДЯК“

Орган вільної незалежної думки.

Тимчасова передплата—10 рубл.

Редакція і контора „Будяка“ міститься: Київ,
Бульварні-Кудрявська вул. № 10, м. 6.

„ІДЛЯХ“

орган незадежної думки
місячник літератури, мистецтва та громадського життя.

Програм: Красне письменство. Літературно-критичні статті. Громадсько-політичні статті. Характеристики. Мистецтво—малювання, музика, театр. Дописи з-за кордону. Вісти про українське життя. Бібліографія. Некрологи. Оповістки.

Передплата—в конторі редакції: Київ,
Маріїнсько-Благовіщенська, 123, п. 20. Вартість: річно—15 карб. 1/2 р.—9 карб. 1/4 р.—4 карб. 50 к. Окрема книжка—2 карб.
Передплату можна вносити на розклад.

Редактор—видавець

Іван Ілліч Чайко.

Товариство „ЧАС“ у Київі
ПРОДОВЖУЄ НА 1918 РІК ВИДАННЯ
Й ПРИЙМАЄ ПЕРЕДПЛАТУ НА ПЕРШІ ТРИ МІСЯЦІ
НА МІСЯЧНИЙ КРИТИКО-БІБЛІОГРАФИЧНИЙ ЧАСОПИС

Книгарь

літопис українського письменства,
(РІК ВИДАННЯ ДРУГИЙ)

Часопис „Книгарь“ подає повні відомості про діяльність всіх українських видавництв; оповіщає про всі наміри й плани кожного видавництва; про всі книжки, що вийшли або мають вийти.

„Книгарь“ при участі відомих українських письменників і знатців з різних спеціальностей дає оцінку кожного видання; оповідає про його зміст, зазначає його якості й хиби.

Ціна часопису „Книгарь“ з пересилкою на три місяці — 3 р., окрема книжка — 1 р. 10 коп. Перші чотирі книжки „Книгаря“ досилаються новим передплатникам за додаткову платню в 3 рублі. Оповістки видавництв по 50 к. за рядок.

Гроші на передплату надсилати по адресі: Київ. Володимирська 42, „ЧАС“, редакція „Книгаря“.

Щоб не було задержки в висильці, треба поспішати з передплатою.

„Книгарь“ — є необхідним справочником і порадником для всіх особ та інституцій, що купують або цікавляться книгами особливо він потрібен для бібліотек, книгозбірень, земств, „Просвіт“, учительства.

Року 1917 вийшло чотирі числа „Книгаря“, в яких уміщено багато статей і розглянуто спеціалистами 240 книг та підручників видань.

ВЪ 1917 Р. В „КНИГАРІ“ ПИСАЛИ ТАКІ НАШІ ПИСЬМЕННИКИ:

О. Богацький, Л. Бурчак, М. Бурачек, А. Вечерницький, С. Волох, О. Волошинов, І. Гай, А. Грабенко, В. Гордієнко, О. Діхтярь, Г. Дмитренко, Д. Дорошенко, Б. Дорошкевич, О. Дорошкевич, Н. Дубровська-Трикулевська, В. Дубровський, В. Дурдуковський, В. Д—кий, С. Єфремов, М. Жученко, П. Зайцев, М. Зеров, Н. Ішунін, В. Корольов, В. Корінь, А. Кошаць, М. Левицький, О. Левицький, К. Лоський, О. Лотоцький, Є. Лукасевич, П. Михайлович, О. Мицюк, В. Модаалевський, А. Ніковський, О. Олесь, М. Павловській, С. Паночіні, В. Петрушевський, П. Погорілко, Пожарський, Р. Порш, М. Ревуцький, С. Русова, М. Садовській, І. Свенціцький, Ю. Сірий, М. Сріблянський, В. Старий, Л. Старицька-Черняхівська, Є. Тимченко, Ю. Тищенко, В. Хоменко, С. Черкасенко, М. Шаповал, К. Широцький, О. Шульгін, Н. Шульгіна-Іщук, А. Яковлів, А. Яринович.

Видавець — Т-во „Час“.

Редактор — В. Старий..

Друкарня Т-ва „Час“ у Київі.